
**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA FINANCÍ A ÚČETNICTVÍ
KATEDRA FINANČNÍHO ÚČETNICTVÍ A AUDITINGU**

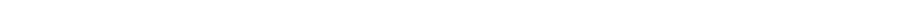

PEDAGOGICKÁ KONFERENCE

**Novinky v účetnictví a v daních
vyplyvající z ozdravného balíčku**

23. ročník

Praha 2. prosince 2023

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA FINANCÍ A ÚČETNICTVÍ
KATEDRA FINANČNÍHO ÚČETNICTVÍ A AUDITINGU**

PEDAGOGICKÁ KONFERENCE

Novinky v účetnictví a v daních
vyplyvající z ozdravného balíčku

23. ročník

Praha 2. prosince 2023

© 2023 – Ing. Jan Molín, Ph.D. – ed.

© Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica – Praha 2023

ISBN 978-80-245-2507-5

Obsah

Modernizace výuky vybraných předmětů vyučovaných katedrou finančního účetnictví a auditingu na Vysoké škole ekonomické v Praze	4
Ing. Václav Černý, Ph.D.	
Nová účetní politika v souvislosti s implementací IFRS 17	7
doc. Ing. Jitka Meluchová, PhD., RNDr. Anna Strešňáková, PhD.	
„Nová“ metoda ocenění	16
Mgr. Ing. Dana Bárková, Ph.D.	
Konsolidace veřejných financí a její vliv na finanční účetnictví	23
Ing. Václav Černý, Ph.D.	
Fond kulturních a sociálních potřeb – podoba do budoucna?.....	34
Ing. Marie Vejsadová Dryjová, Ph.D.	
Bod zvratu jako podnikový ukazatel ekonomické efektivity.....	41
Ing. Josef Košťálek, Ph.D., Ing. Petra Králová, Ph.D.	
Relevantnost/nerelevantnost komunikace s Chat GPT v účetnických témach	48
prof. Ing. Mgr. Renáta Pakšiová, PhD.	

Modernizace výuky vybraných předmětů vyučovaných katedrou finančního účetnictví a auditingu na Vysoké škole ekonomické v Praze[#]

Ing. Václav Černý, Ph.D.

Vysoká škola ekonomická, Fakulta financí a účetnictví, katedra finančního účetnictví a auditingu

Náměstí W. Churchilla 4.130 67 Praha 3

cernyvac@vse.cz

1. Úvod

Globální pandemie nemoci COVID 19 vytvořila tlak na vývoj komunikačních nástrojů v době izolací a karantény a omezeného pohybu osob. S nařízeným ukončením prezenční výuky a přechodem k online výuce bylo potřeba používat adekvátní prostředky komunikace,

2. MS Teams

V období pandemie byl používán program MS Teams v němž probíhala výuka v online prostředí. Umožňovala vyučujícím nahrávat studentům dokumenty a zadávat domácí úkoly, absolvovat testy, telefonní hovory a chaty. S koncem online výuky jsem do prezenční výuky zavedl prvky, které se mi osvědčily v prostředí online výuky. Místo toho, aby studenti chodili k tabuli, doporučuji aby si při seminářích stáhli do svých notebooků formuláře probíraných příkladů (zpravidla ve formátu Excell) a diktovali cvičícímu řešení. Studenty diktovaná řešení zapisují do identického formuláře, který mají ve svých noteboocích, korigují případné chyby a promítám správné řešení na plátno. To studentům umožňuje zkoušet si svá řešení a kontrolovat podle správného řešení, promítaného na plátno. Programy seminářů včetně formulářů pro řešení příkladů mají studenti k dispozici týden dopředu, navíc program cvičení navazuje na přednášky, takže studenti mají týden dopředu možnost seznámit se s programem příštího semináře a samostudiem se řádně připravit na procvičovaná témata. Teams se osvědčily a nacházejí uplatnění nejen v online výuce, ale i v prezenční a kombinované formě studia,

3. LMS Moodle

V současnosti (rok 2023) se však díky využití Národního plánu obnovy a dotacím z tohoto plánu vyplývajících postupně zavádí do výuky program LMS Moodle se postupně převádějí jednotlivé předměty v rámci VŠE do tohoto prostředí. V tomto článku se zaměřím na předměty, které jsem v uplynulém semestru vyučoval. Byly to semináře z předmětu 1 FU 201 (Účetnictví I, celoškolsky povinný předmět) a 1 FU 202 (Finanční účetnictví II – fakultně povinný předmět). Zatímco předmět 1 FU 201 představuje obecný model základů účetnictví a věnuje se základním principům a zásadám (bilanční princip, zásada podvojnosti a souvztažnosti, zásada neomezeného trvání podniku going concern), základním účetním výkazům (srovnávací tabulková rozvaha, rozvaha, výkaz zisků a ztráty, přehled o peněžních tocích cash flow), jednotlivým hlavním součástí majetku a zdrojů podniku (dlouhodobý majetek hmotný a

[#] Tento příspěvek byl zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu Fakulty financí a účetnictví VŠE, který je realizován v rámci institucionální podpory VŠE IP100040.

nehmotný, pohledávky, závazky, vlastní kapitál, finanční investice, zásoby), předmět 1 FU 202 se zabývá finančním účetnictvím podnikatelských subjektů v rámci národní legislativní úpravy České republiky a rozšiřuje poznatky z úvodního kursu 1 FU 201 a důkladněji se věnuje vybraným metodám, které nebyly předmětem výuky předmětu 1FU 201 (komponentní odpisování, odložený daňový majetek, odložený daňový závazek, technické zhodnocení), věnuje se také důkladněji propojení oblastí a daní, Zevrubněji se věnuje otázkám majetkových a dluhových cenných papírů a české účetní legislativě, pojednává i oblasti auditingu. Moodle přináší obdobné možnosti jako MS Teams „Pro každý předmět je určen vlastní modul který lze vnitřně diferencovat podle jednotlivých přednášejících a cvičících, kteří se v rámci tohoto modulu předmětu mohou vytvářet vlastní dlaždice pro jednotlivé kurzy. Do těchto dlaždic mohou nahrávat jednotlivé materiály (soubory, prezentace, programy na cvičení a přednášky). Do každého materiálu lze vymezit omezená přístupová práva (příslušnost studenta k danému semináři či přednášce). Prostřednictvím Moodlu lze zadávat studentům jednotlivé domácí úkoly s nastavením data, kdy se jim zadaný domácí úkol zobrazí a lhůtu do kdy mají řešení příslušného úkolu odevzdat. Vyučující může odevzdané řešení domácího úkolu vyhodnotit včetně přiřazení bodů (či známky), eventuálně se zpětnou vazbou vrátit studentovi k doplnění či přepracování.

Obdobným způsobem lze studentům zadávat i případové studie či testy k prověření znalostí. Výhodou je, že v tomto prostředí lze rozdělit jednotlivé studijní skupiny do jednotlivých týmů (seskupení), což je výhodné právě u případových studií, které chceme využít ke skupinovým aktivitám. Cílem těchto skupinových aktivit je naučit studenty spolupráci v rámci menšího kolektivu, získat schopnosti argumentace a prosazení vlastního řešení na straně jedné a schopnosti kompromisu k přijetí výsledného skupinového řešení.

Zadávání programu cvičení minimálně týden dopředu umožňuje studentům kvalitní domácí přípravu. Využití promítání řešení jednotlivých příkladů na základě ústních řešení jednotlivých studentů s využitím případného zdůvodnění a komentáře vyučujícího přispívá k lepšímu pochopení účetnictví.

4. Závěr

Větší porozumění finančnímu účetnictví je totiž žádoucí, charakter této disciplíny totiž vyžaduje plné porozumění a pochopení probírané látky, jen tak je zabezpečena trvanlivost získaných schopností v oblasti finančního účetnictví.

Využití excellu navíc přispívá k minimalizaci početních chyb a vymezení vzorců k výpočtu jednotlivých vzorců a částek umožňuje studentům lépe chápat výpočet výše uvedených dat.

V Moodlu navíc jsou jednotlivé dlaždice uloženy, takže pokud si student vypracuje všechny úkoly a příklady z jednotlivých cvičení a přednášek získá na konci přehledný a komplexní materiál k přípravě na závěrečné testy.

Moodle je navíc použitelný i k jiným oborům než jenom k účetnictví, v prostředí Moodlu lze například absolvovat školení bezpečnosti práce či požární školení.

Využití klasických pomůcek pedagogického procesu křídly, fixů, tabule a houby v mém pojetí výuky již odzvonilo. Využití moderních prostředků výuky je studenty kladně přijímáno.

Výhodou je, že se studenti kromě účetnictví zdokonalují i v použití excellu a mohou se návazně v předmětech 1 FU 403 – Využití ICT v účetnictví na počítači.

Literatura

[1] https://moodle.vse.cz/course/view.php?id=7682§ion_id=51418

Abstrakt

Článek je zaměřen na modernizaci seminářů ze základů finančního účetnictví a účetnictví podnikatelských subjektů v České republice, kterou aplikoval do své výuky autor. Využil zkušeností, které získal v době online výuky v souvislosti s pandemií COVID 19. Jelikož se používané prostředky ve výuce osvědčily, autor je používá i v prezenční výuce. Článek také přináší základní obsahové vymezení předmětů 1 FU 201 a 1 FU 202, které autor vyučoval.

Klíčová slova:

Účetnictví, semináře, výuka, LMS Moodle,

Modernization of the teaching of selected subjects taught by the Department of Financial Accounting and Auditing at the University of Economics in Prague

Abstract

The article is focused on the modernization of seminars on the basics of financial accounting and accounting of business entities in the Czech Republic, which the author applied to his teaching.

He used the experience he gained during online teaching in connection with the COVID 19 pandemic. Since the tools used in teaching have proven themselves, the author also uses them in face-to-face teaching. The article also provides a basic content definition of the subjects 1 FU 201 and 1 FU 202, which the author taught.

Key words:

Accounting, seminars, teaching, LMS Moodle,

JEL klasifikace: M41

Nová účetní politika v souvislosti s implementací IFRS 17#

doc. Ing. Jitka Meluchová, PhD.

RNDr. Anna Strešňáková, PhD.

EU v Bratislave, Fakulta hospodárskej informatiky, Katedra účtovníctva a audítorstva
Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, SR
jitka.meluchova@euba.sk

EU v Bratislave, Fakulta hospodárskej informatiky, Katedra matematiky a aktuárstva
Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, SR
anna.stresnakova@euba.sk

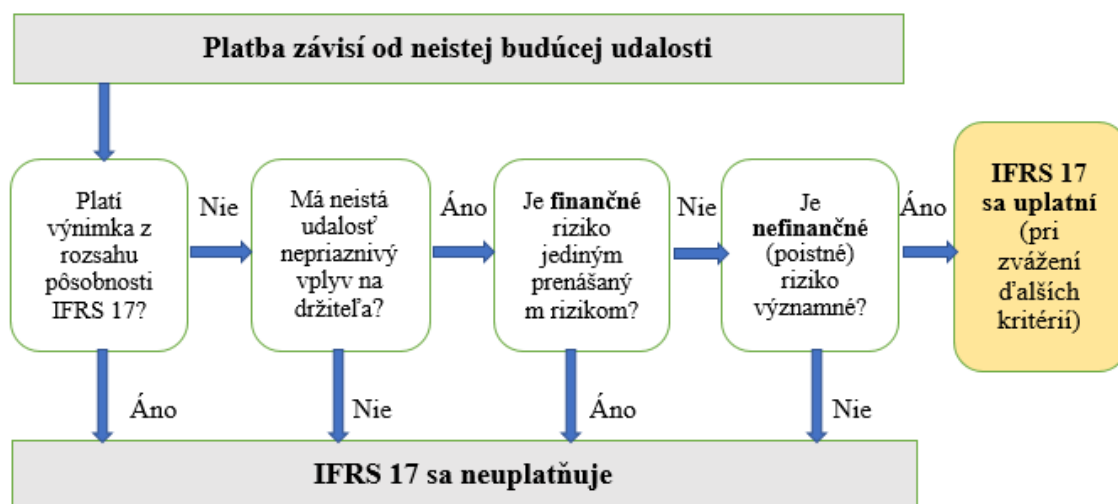
1. Úvod

Pre slovenské poisťovne je rok 2023 významným medzníkom nakoľko do platnosti vstúpil nový štandard *IFRS 17 Poistné zmluvy*, ktorý nahrádza *IFRS 4 Poistné zmluvy* a stanovuje zásady vykazovania, oceňovania, prezentácie a zverejňovania informácií poistných zmluvách v rozsahu pôsobnosti tohto štandardu. Táto zmena bola niekoľko rokov posúvaná a komerčné poisťovne čakali takmer dve desaťročia na jednotný globálny štandard, ktorý by komplexne zastrelil sektor poisťovníctva. Následne *Rada pre medzinárodné účtovné štandardy* vydala *dodatky k IFRS 17*, ktorých úlohou je pomôcť účtovným jednotkám pri implementácii štandardu a bola zachovaná užitočnosť informácií poskytovaných aplikáciou tohto štandardu. IFRS 17 sa vzťahuje na poistné zmluvy bez ohľadu na emitenta týchto zmlúv čo znamená, že IFRS 17 sa nevzťahuje len na poisťovne či zaistovne ale niektoré zmluvy uzavreté inými účtovnými jednotkami (tzv. nepoisťovateľmi) môžu byť taktiež v pôsobnosti tohto štandardu a teda bude potrebné účtovať o nich podľa požiadaviek IFRS 17. (Zelinová, Blahušiaková, Šoltéssová, 2022) Stanovenie či kontrakt napĺňa podmienky poistnej zmluvy môže byť zložité, nakoľko posúdenie zásad či predmetná zmluva je poistnou zmluvou (v rozsahu pôsobnosti IFRS 17) nemusí byť pre tých, ktorí identifikáciu vykonávajú zrejme a bude si to vyžadovať posúdenie od špecializovaných poradcov. Ako štandard zdôrazňuje, bude potrebné, aby účtovné jednotky venovali pozornosť rozsahu IFRS 17, ktorý zahŕňa rôzne výnimky, ktoré vyžadujú alebo umožňujú, aby sa niektoré zmluvy, ktoré spĺňajú definíciu poistnej zmluvy účtovali s použitím iného účtovného štandardu IFRS, napríklad *IFRS 15 Výnosy zo zmlúv so zákazníkmi*. Tieto skutočnosti bude potrebné zvážiť každou účtovnou jednotkou, ktorá nie je poisťovateľom, aby posúdila zmluvy, ktoré vydáva či náhodou nepatria do pôsobnosti IFRS 17. Čas ukáže ako tento štandard ovplyvní aj iné účtovné jednotky než ako sú poisťovne. IFRS 17 je účinný pre ročné účtovné obdobia začínajúce 1. januára 2023 alebo neskôr s povolenou skoršou aplikáciou, pokiaľ sa uplatňoval súčasne štandard *IFRS 9 Finančné nástroje*.

Vývojový diagram zobrazuje kritériá, ktoré sú pre účtovné jednotky, ktoré nie sú poisťovateľmi, najrelevantnejšie pri identifikácii, či zmluva, ktorú uzavreli, je poistnou zmluvou, ktorá spadá do rozsahu pôsobnosti IFRS 17.

Príspevok bol spracovaný ako výstup projektu VEGA č. 1/0431/22: Implementácia inovatívnych prístupov modelovania rizík v procese ich riadenia v interných modeloch poisťovní v kontexte požiadaviek smernice Solvency II.

Schéma 1: Posúdenie kritérií pre identifikáciu zmluvy podľa IFRS 17

Zdroj: PWC. In the Spotlight (2021)

2. Identifikácia poistnej zmluvy

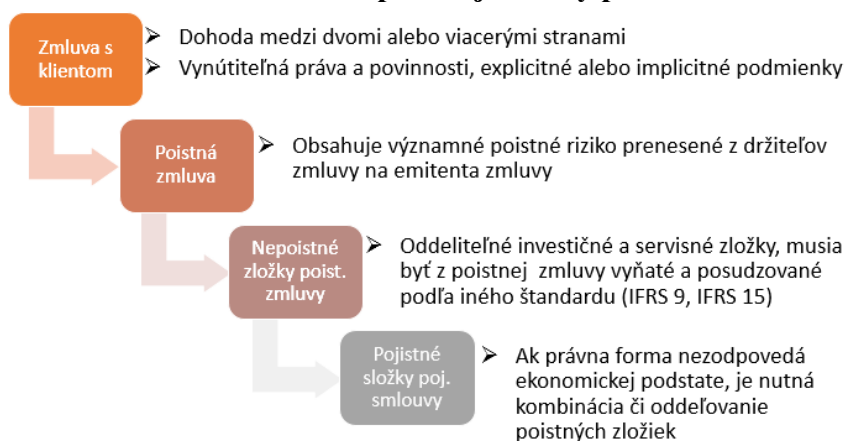
Aby mohla existovať poistná zmluva, musí existovať zmluvné dojednanie. Existencia uplatňovaného zmluvného dojednania v IFRS 17 vychádza z rovnakých konceptov ako v iných štandardoch (napr. IFRS 15). Zmluva je dohoda medzi dvoma stranami, ktorá vytvára hmotnoprávne práva a povinnosti vymáhateľné zo zákona, zmluva môže byť písomná, ústna alebo vyplývať z bežnej obchodnej praxe účtovnej jednotky. Implicitné podmienky v zmluve zahŕňajú podmienky stanovené legislatívou. Mala by sa zvažovať všetky podmienky v zmluve, či už explicitné alebo implicitné, s výnimkou tých podmienok, ktoré nemajú komerčnú podstatu (podmienky, ktoré nemajú rozpoznateľný vplyv na ekonomiku zmluvy), tie by sa nemali brať do úvahy. (Palmborg, Lindholm, Lindskog, 2021)

Ďalšou dôležitou skutočnosťou je, že IFRS 17 sa vzťahuje na poistné zmluvy bez ohľadu na subjekt (emitenta), ktorý ich vydáva. Uplatňuje sa v širšom rozsahu než ako sú zmluvy vydávané len poisťovateľmi. Štandard IFRS 17 identifikuje poistnú zmluvu na základe toho, či zmluva prenáša významné poistné riziko alebo nie. Aj keď je definícia poistnej zmluvy podobná definícii v IFRS 4, dôsledky do účtovníctva podľa IFRS 17 sú veľmi odlišné. Zatiaľ čo podľa IFRS 4 bolo veľa účtovných jednotiek schopných rozpoznať poistné prvky zmlúv a použiť oceňovacie princípy z iných štandardov, IFRS 17 sa vzťahuje na celú zmluvu (s obmedzenými výnimkami) a má podrobné požiadavky na oceňovanie.

Pri posudzovaní, či je zmluva poistnou zmluvou sa IFRS 17 zameriava na aspekty ekonomickej podstaty zmluvy, než na jej právnu formu. Niektoré zmluvy sú právne identifikované a upravené ako poistné zmluvy, ale neprenášajú významné poistné riziko, a preto sú mimo rámca tohto štandardu. Na druhej strane zmluvy, ktoré nemajú právnu formu poistných zmlúv, ale prenášajú významné poistné riziko, môžu spĺňať definíciu poistnej zmluvy a môžu podliehať požiadavkám IFRS 17. (Watson, 2017).

Poistná zmluva je definovaná ako zmluva, na základe ktorej jedna strana (emitent) akceptuje významné poistné riziko od druhej strany (poisťníka) tým, že súhlasí s odškodnením poisťníka, ak špecifikovaná neistá budúca udalosť (poistná udalosť) nepriaznivo ovplyvní poisťníka. Poistné zmluvy však v sebe kombinujú aj vlastnosti finančného nástroja a prvky zmluvy o poskytovaní služieb.

Schéma 2: Identifikácia poisťnej zmluvy podľa IFRS 17

Zdroj: IFRS (2017)

Od poisťovateľov sa vyžaduje, aby pri prvotnom vykazovaní rozčlenili spravované portfólio poisťných zmlúv do troch skupín tak, aby zmluvy v každej skupine boli vystavené obdobným rizikám a dali sa spoločne spravovať ako jeden celok. Zmluvy v rôznych produktových segmentoch budú v rôznych portfóliách. Každé portfólio je rozdelené na ročné kohorty (podľa roku vydania zmlúv). Následne je potrebné rozdeliť každú ročnú kohortu minimálne na:

1. skupinu zmlúv, ktoré sú nevýhodné pri prvotnom vykázaní, ak také existujú,
2. skupinu zmlúv, ktoré pri prvotnom vykázaní nemajú významnú možnosť (riziko), že sa z nich stanú nevýhodné zmluvy, ak také existujú, a
3. skupinu zostávajúcich zmlúv v ročnej kohorte, ak také existujú,.

Znamená to, že zmluvy, ktorých vystavenie delí od seba viac než jeden rok, by nemali byť v tej istej skupine.

Pri uzatvorení poisťnej zmluvy sa nevykazujú žiadne zisky. Namiesto toho zmluvná servisná marža (*Contractual Service Margin - CSM*) stanovuje očakávané budúce zisky zo zmluvy, ktoré sa uvoľňujú a vykazujú počas doby trvania zmluvy. Cieľom je zosúladiť vykazovanie zisku s poskytovaným poisťným krytím. Uvedené zoskupovanie podľa IFRS 17 obmedzuje kompenzovanie ziskov zo skupín ziskových zmlúv, ktorých zisk sa časovo odkladá cez CSM, so stratami zo skupín nevýhodných zmlúv, ktorých stratovosť sa vyazuje okamžite do výsledku hospodárenia. (IASB, IFRS 17, 2017)

CSM skupiny zmlúv predstavuje zatiaľ nerealizovaný zisk, ktorý účtovná jednotka vykáže postupne tak, ako bude poskytovať služby podľa týchto zmlúv. Pri prvotnom vykázaní účtovná jednotka ocení skupinu poisťných zmlúv v celkovej výške:

- peňažných tokov plnenia, ktoré zahŕňajú (i) odhady budúcich peňažných tokov, (ii) úpravu, ktorá odráža časovú hodnotu peňazí plus finančné riziká spojené s budúcimi peňažnými tokmi, a (iii) úprava rizika o nefinančné riziko; a
- zmluvnej servisnej marže (CSM).

Úlohou IFRS 17 je správne identifikovať ziskové a neziskové poisťné zmluvy a predikovať trend ich vývoja počas doby ich držby do budúcnosti. Rozložiť zisk poisťovne do viacerých účtovných období, s ktorými vecne a časovo súvisí. Zisk z predaja poistenia sa tak bude nadobúdať postupne počas plynutia poisťnej doby. Podľa IFRS 4 sa zisk nevykazoval v roku jeho skutočného vzniku a nebolo potrebné aktualizovať aktuárske predpoklady v technických rezervách, ktoré sa použili v čase oceňovania produktov pri ich vzniku. Tieto dôvody viedli ku koncepcii nového pohľadu, ktorý má zabezpečiť lepšiu porovnateľnosť údajov o ziskovosti jednotlivých poisťovateľov v rovnakom čase. Štandard IFRS 17 zrušil pojem „technické rezervy“ a namiesto toho používa termín „budúce (očakávané) peňažné toky“. Už nebude

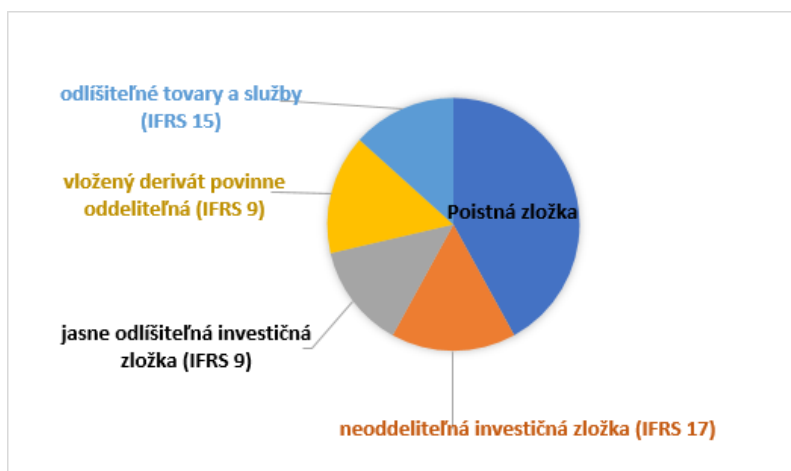
dôvod na počítanie testu dostatočnosti technických rezerv (*Liability Adequacy Test - LAT*), pretože technické rezervy už v účtovníctve nebudú existovať ako samostatné položky (Zelinová, 2021).

Predovšetkým preto, že mnohé poisťovné zmluvy generujú peňažné toky so značnou variabilitou počas dlhého časového obdobia. Na poskytnutie užitočných informácií o týchto funkciách IFRS 17

- kombinuje súčasné oceňovanie budúcich peňažných tokov s vykazovaním zisku za obdobie, počas ktorého sú služby poskytované na základe poisťovnej zmluvy,
- prezentuje výnosy z poistenia oddelene od finančných výnosov alebo nákladov poistenia,
- vyžaduje, aby si účtovná jednotka zvolila vlastnú účtovnú politiku, či vykáže všetky finančné výnosy alebo náklady z poistenia vo *výkaze ziskov a strát (P&L)* alebo vykáže niektoré z týchto výnosov alebo nákladov v *ostatných súčastiach komplexného výsledku (OCI)*.

Cieľom IFRS 17 je zabezpečiť, aby účtovná jednotka poskytovala relevantné informácie, ktoré verne reprezentujú uvedené zmluvy. Tieto informácie poskytujú základ pre používateľov účtovných zvierok na posúdenie rizika a účinku, ktorý majú poisťovné zmluvy na finančnú situáciu, finančnú výkonnosť a peňažné toky danej účtovnej jednotky. IFRS 17 upravuje vykazovanie poisťovných a zaistných zmlúv z pohľadu poisťovateľa, zaistných zmlúv vydaných zaistovňami (aktívne zaistenie sa považuje za poisťovnú zmluvu) a investičných zmlúv s voliteľným podielom na zisku (*Discretionary Participation Feature- DPF*) vydávaných poisťovateľmi, za predpokladu, že vystavujú aj poisťovné zmluvy. Novou filozofiou je, že IFRS 17 sa neaplikuje na poisťovne ako celok ale len na poisťovné zmluvy, ktoré spĺňajú definíciu stanovenú týmto štandardom. Aktíva, kryjúce poisťovné zmluvy nie sú súčasťou úpravy IFRS 17.

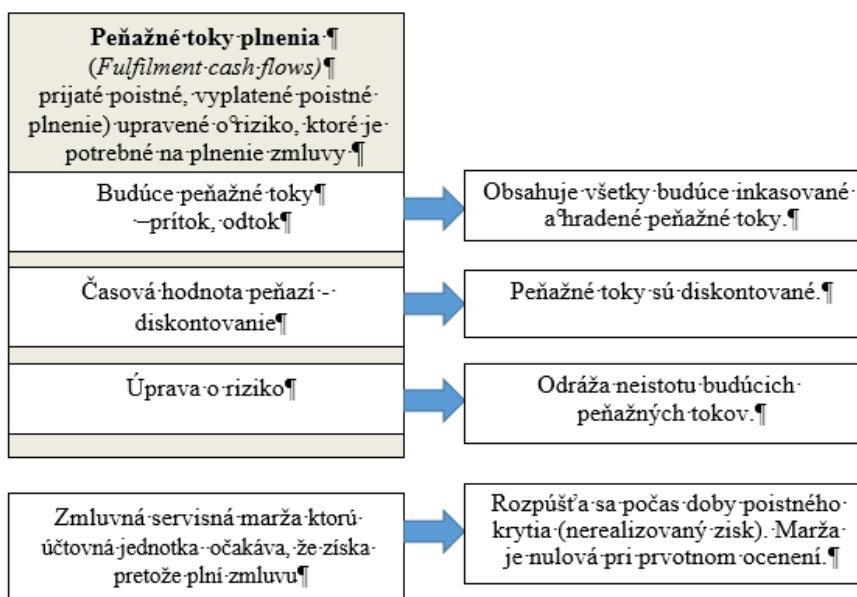
Schéma 3: Oddel'ovanie zložiek z poisťovnej zmluvy podľa IFRS 17

Zdroj: IFRS 17 (2021)

IFRS 17 zavádza nový prístup k oceňovaniu poisťovných zmlúv, nazývaný prístup stavebných blokov (*The Building Block Approach*), ktorý vyžaduje, aby účtovná jednotka samostatne oceňovala komponenty poisťovných zmlúv: ako je pravdepodobnosť poisťovných udalostí, časová hodnota peňazí a úprava rizika. Tento prístup má poskytnúť presnejšie vyjadrenie hodnoty poisťovných zmlúv a súvisiacich rizík. Poisťovná zmluva môže obsahovať jednu alebo viacero zložiek, ktoré by patrili do pôsobnosti iného štandardu, ak by išlo o samostatné zmluvy. Poisťovná zmluva napríklad často obsahuje aj investičnú zložku s voliteľným podielom na zisku a/alebo zložku poskytovanej služby. (PWC, 2021).

Schéma 4: Všeobecný model ocenenia (*Components of the Building Block Approach*)

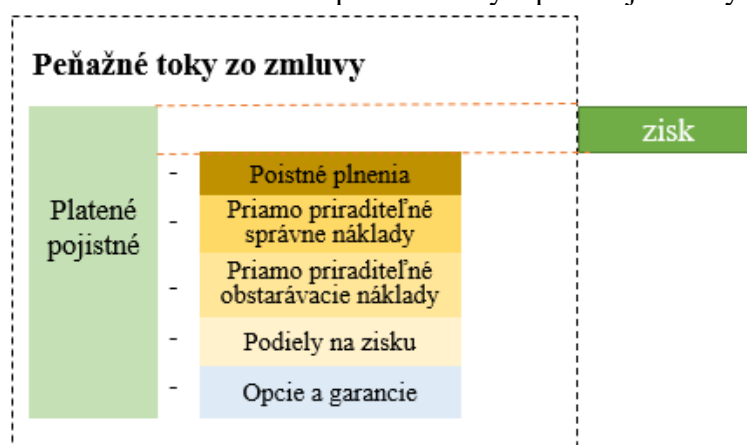

Zdroj: IFRS 17 (2017)

IFRS 17 sa opiera o model oceňovania aktuálnym odhadom, v ktorom sa predpoklady prehodnocujú v každom vykazovanom období. Obsahuje všeobecný a voliteľný zjednodušený prístup oceňovania alebo prístup alokácie poisťného pre jednoduchšie poisťné zmluvy. Definuje tri modely ocenenia poisťných zmlúv. Podľa typu poisťného produktu účtovná jednotka použije pre ocenenie jednotlivých poisťných zmlúv jednu z definovaných metód

- *General model measurement (GMM)* je základnou metódou pre ocenenie poisťných zmlúv a mala by sa použiť vo väčšine prípadov poisťných zmlúv kryjúcich obdobie dlhšie ako jeden rok a je využiteľná pre životné aj neživotné poistenie.
- *Variable fee approach (VFA)* je metóda, ktorá by mala byť použitá pre niektoré typy poisťných zmlúv životného poistenia s priamym podielom na zisku a jednotkovo viazané produkty tzv. investičného životného poistenia (unit-linked produkty). V počiatocnom ocenení má rovnaké výsledky ako GMM metóda.
- *Premium allocation approach (PAA)* je zjednodušená metóda ocenenia budúcich peňažných tokov, ktorú je možné použiť pri splnení určitých charakteristík poisťných produktov (najmä krátkodobé poisťné zmluvy). Metóda sa aplikuje v neživotnom poistení a je prípustná len pre záväzky s budúcim poisťným krytím. (Zelinová, 2021)

Schéma 1: Očakávané peňažné toky z poisťnej zmluvy

Zdroj: IFRS 17 (2020)

Pravidlá IFRS 17 by mali znížiť kapitálové napätie pri uzatváraní nových obchodov pretože záväzky sa stanovujú na základe *súčasného najlepšieho odhadu*, ktorý zohľadňuje všetky oprávnené očakávané budúce peňažné toky, a nie na „obozretnom základe“, ako tomu bolo v IFRS 4. (IFRS Standards, 2019) Poistovňa pri oceňovaní peňažných tokov zohľadňuje súčasné očakávania budúcich udalostí, ktoré môžu mať vplyv na očakávané peňažné toky. Modeluje scenáre peňažných tokov, ktoré odzrkadľujú uvedené budúce udalosti, ako aj nezaujaté odhady pravdepodobnosti každého scenára. Cieľom odhadovania budúcich peňažných tokov je určiť očakávanú hodnotu úplného rozsahu možných výsledkov, pričom sa zvažujú všetky primerané a preukázateľné informácie, ktoré sú dostupné k dátumu vykazovania. Stanovený odhad by mal byť aktuálny, nezaujatý s použitím všetkých dostupných informácií vrátane trendov. Odhad má byť pravdepodobnostne vážený, ktorý zahŕňa všetky informácie o sume, načasovaní a neistote všetkých peňažných tokov v rámci rozsahu poistnej zmluvy. Zohľadňujúci trhové premenné, ktoré možno pozorovať na trhoch alebo ich z trhov priamo odvodzovať (ceny verejne obchodovaných cenných papierov a úrokové sadzby) ako i všetky ostatné premenné (frekvencia a závažnosť poistných nárokov a štatistiky úmrtnosti).

2.1. Vykazovanie poistných zmlúv vo výkaze ziskov a strát

Výkaz ziskov a strát poisťovne bude naďalej začínať položkou výnosov. Tento výnos však už nebude zodpovedať ročnému predpísanému poistnému, a preto sa bude označovať skôr ako výnos z poistenia ako poistné. Výnosy z poistenia sa primárne skladajú z diskontovaných odhadov všetkých budúcich peňažných tokov súvisiacich so zmluvou. Výnosy sú odvodené priamo z kalkulácie poistnej zmluvy a priamo súvisia s vykázaním záväzku za zostávajúce krytie (*Liability for Remaining Coverage – LRC*). Jednotlivé zložky výnosov z poistných zmlúv tvoria predovšetkým (i) pohľadávky a výnosy súvisiace so zmluvami očakávanými pre príslušné obdobie na začiatku roka, (ii) úprava rizika, a zmluvná servisná marža.

Najvýraznejší rozdiel oproti doterajšiemu účtovaniu vzniká pri kapitálovom životnom poistení, pretože zložka poistného na sporenie v životnom poistení sa už podľa IFRS 17 nevykazuje ako výnos, ale účtuje sa priamo ako záväzok, ako v prípade sporiaceho vkladu v banke. Podobne aj vyplácané poistné dávky (dožitie a odkupné), ktoré sa budú považovať za výplatu zložky sporenia, sa už neuznávajú ako poistné krytie. To zapríčini zníženie výnosov zo životného poistenia na zlomok doteraz vykazovaného výnosu z prijatého poistného. Podľa US-GAAP tento prístup (označovaný ako depozitné účtovníctvo) predtým existoval pre stredoeurópske zmluvy len v investičnom a indexovom životnom poistení.

V poistnej zmluve sa poisťovateľ zaväzuje klientovi, že prevezme finančné dôsledky neistých budúcich udalostí. Výsledný efekt zo zmluvy je neistý, a zisk alebo strata nemusia byť pre poisťovateľa niekoľko poistných období známe. Takáto zmluva spája znaky finančného nástroja a znaky zmluvy o poskytovaní služieb, takže tieto zložky sú vzájomne prepojené a nemožno ich účtovať oddelene. V tom prípade IFRS 17 vyžaduje, aby poisťovateľ vykázal vo výkaze o finančnej situácii svoje záväzky z poistných zmlúv ako súčet

- aktuálnych odhadov súm, ktoré poisťovateľ očakáva, že vyberie z poistného a zaplatí za nároky, plnenia a výdavky, vrátane úpravy o načasovanie a riziko týchto súm (peňažné toky plnenia - FCF), a
- očakávaný zisk za poskytovanie budúceho poistného plnenia (zmluvná servisná marža - CSM).

Oceňovanie záväzkov poisťovateľa súčasnou hodnotou je v súlade s požiadavkami *IAS 37 Rezervy, podmienené záväzky a podmienené aktíva*, pre rezervy a tiež v súlade s požiadavkami *IFRS 9 Finančné nástroje*, pre finančné záväzky. Pre záväzky s charakteristikami podobnými poistným záväzkom vyžadujú tieto štandardy ocenenie založené na súčasných odhadoch budúcich peňažných tokov. Vykazovanie zisku pri poskytovaní služieb, akým je poistné krytie je v súlade s *IFRS 15 Výnosy zo zmlúv so zákazníkmi*. IFRS 17 vyžaduje, aby výnosy za

poisťovacie služby boli vo výkaze ziskov a strát prezentované spôsobom, ktorý je v súlade so všeobecnými princípmi IFRS 15. Pri ukončení vykazovania skupín poisťných zmlúv sa sumy zostávajúce v OCI preklasifikujú do výsledku hospodárenia. (Mokošová, 2016).

Poisťovateľ vykazuje výnosy za poisťné služby vo výške, ktorá odráža odmenu poisťovateľa za tieto služby, to znamená, že účtovná jednotka (i) vykáže výnosy z poistenia v každom období, keď plní záväzky vyplývajúce z poisťných zmlúv; a (ii) nezahŕňa do výnosov z poistenia žiadne vklady (investičné zložky).

IFRS 17 v súlade s IFRS 15 vyžaduje, aby súvaha prezentovala poisťné záväzky a výkaz ziskov a strát vykazoval pokrok smerom k splneniu povinnosti plniť dané zmluvy (záväzky). Konkrétne:

- na ocenenie zmluvného záväzku na konci účtovného obdobia IFRS 15 stanovuje sumu výnosov, ktoré sa majú vykázať v každom období, a upravuje zmluvný záväzok na začiatku obdobia o sumu vykázaných výnosov,
- IFRS 17 vyžaduje model oceňovania, ktorý stanovuje účtovnú hodnotu poisťných záväzkov na začiatku a na konci obdobia vykazovania. Suma prezentovaných výnosov z poistenia je určená odkazom na tieto dve účtovné hodnoty.

3. Záver

Poslaním IFRS 17 je zabezpečiť, aby účtovná jednotka poskytovala relevantné informácie, ktoré verne reprezentujú vydávané a spravované poisťné zmluvy. Ako už bolo uvedené, pravdepodobne najväčšou zmenou je nový pohľad na vykazovanie a prezentáciu zisku vo výkaze ziskov a strát. Podľa IFRS 17 budú výnosy zo ziskových poisťných zmlúv stanovené a prezentované vo výkaze ziskov a strát až v období poskytovania služieb tzn. ide systematické uznávanie ziskov z poisťných zmlúv v čase. A naopak, včas odhaliť stratové zmluvy a túto stratu hneď vykázať, aj keď za určitý čas sa môže daná strata zmeniť na zisk. (Zelinová, 2021) Pohľad na zmenu celkového zisku v budúcnosti môže byť pre predstavenstvo účtovnej jednotky nie zrovna optimistický. Avšak ako každá nová regulácia, aj implementácia IFRS 17 si vyžadava zvýšené náklady na počítačové aplikovanie a nastavenia systémov, čím sa stáva veľkou výzvou pre poisťovateľov na celom svete. (Gupta, 2019, alebo Al-Mashhadani, 2020) Ďalšou výzvou bude vyvinúť nové interné monitorovacie modely na aplikáciu štandardu a navrhnuť integrovaný informačný systém, ktorý umožní účtovným jednotkám aplikovať správny základ pre uznávanie poisťných zmlúv a vykonávať podrobné výpočty podložené primeranými a overiteľnými informáciami. (Owais, Dahiyat, 2021)

V praxi by to mohlo priniesť reálnejšie výsledky a konzistentnejšie vykazovanie. Z dlhodobého hľadiska by to však malo priniesť zvýšenie transparentnosti a porovnateľnosti výsledkov a predvídateľnejšieho profilu vykazovania zisku u poisťovateľov na celom svete.

Implementácia IFRS 17 vyžaduje komplexnú spoluprácu špecialistov z oblasti riadenia rizík, poisťnej matematiky, účtovníctva, IT, biznis procesov a ďalších. Dôležitým aspektom je synergia s predchádzajúcou reguláciou zavedenou smernicou Solvency II, s cieľom zabezpečiť vierohodné vykazovanie rizík a očakávaných budúcich plnení zo spravovaných zmlúv. Zmeny zavedené IFRS 17 umožnia širšiemu okruhu používateľov porozumieť účtovným závierkam poisťovateľov a porovnať ich s účtovnými závierkami iných spoločností v rámci poisťovníctva aj mimo neho. Rovnako ako v prípade výnosov v akomkoľvek inom odvetví, výnosy z poistenia nezahŕňajú vklady a odrážajú iba poskytnuté služby. Okrem uľahčenia medziodvetvovej porovnateľnosti táto zmena uľahčí nešpecializovaným investorom pochopenie výkazu ziskov a strát poisťovateľov. Prvé účtovné závierky budú zostavené až v roku 2024. Analýza zmien vo finančnom výkazníctve vyvolaná implementáciou IFRS 17 bude predmetom následného výskumu.

Literatúra

- [1] Al-Mashhadani, B. N. A. (2020). Challenges of applying IFRS 17 “Insurance Contracts” in the Iraqi Environment. *Tikrit Journal of Administration and Economics Sciences*, 16, No. 49, Part 1, pp. 77 – 96.
- [2] Gupta, D. (2019). IFRS 17 Compliance: Bridging the Gap. *TCS White Papers*. Tata Consultancy Services Limited. Dostupné na: <https://www.tcs.com/content/dam/tcs/pdf/Industries/insurance/evaluating-the-impact-ofifrs17-on-insurers.pdf>.
- [3] IFRS Standards (2019). IFRS Standards Issued on 1st January 2019. Croydon: CPI Group Ltd. ISBN 978-1-911629-13-9.
- [4] IASB (2020). IFRS 17 Insurance Contracts (Incorporating the June 2020 Amendments). Dostupné na: <https://cdn.ifrs.org/-/media/project/amendments-to-ifrs-17/ifrs-17-incorporating-the-june-2020-amendments.pdf?la=en>.
- [5] IASB (2017). International Financial and Reporting Standards IFRS 17 Insurance Contracts –Effect Analysis. London: IFRS Foundation. ISBN 978-1-911040-55-2.
- [6] Mokošová, D. (2016). Effectiveness of international reporting. – Reg. WOS. In *Účetnictví a auditing v procesu světové harmonizace. MVK: Zborník z 16. medzinárodnej vedeckej konferencie: Vranov nad Dyjí*, Praha. VŠE v Prahe. s. 226 – 232.
- [7] Owais, W. O. – Dahiyat, A. A. (2021). Readiness and Challenges for Applying IFRS 17 (Insurance Contracts): The Case of Jordanian Insurance Companies. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8, No. 3, pp. 277 – 286.
- [8] Palmborg L., Lindholm M. Lindskog F. (2021) Financial position and performance in IFRS 17, *Scandinavian Actuarial Journal*, 2021:3, 171-197.
- [9] PWC (2021). In the Spotlight. IFRS 17 affects more than just insurance companies. Dostupné na: <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-17/insurance-for-non-insurers.pdf>.
- [10] Watson, W. T. (2017). *New global standard IFRS 17 triggers radical change to insurance accounting*. Retrieved from: <https://www.willistowerswatson.com/en/press/2017/05/new-global-standard-IFRS-17-triggers-radical-change-to-insurance-accounting>.
- [11] Zelinová, S. (2021). Vplyv zvýšenia storna na hodnoty v modeli VFA. In *Ekonomika a informatika: vedecký časopis FHI EU v Bratislave a SSHI*. Bratislava: 2021, roč. 19, č. 2, s. 123-136. ISSN 1339-987X.
- [12] Zelinová, S., Blahušiaková, M., Šoltésová, T. (2022). Proposal for the Measurement of Reinsurance Contracts under IFRS 17. In. *Journal of Economics*, 70 č. 3, s. 284-304. ISSN 2729-7470.

Abstrakt

Cieľom IFRS 17 je globálne štandardizovať účtovnú politiku poistenia s cieľom zlepšiť porovnateľnosť a zvýšiť transparentnosť vykazovaných informácií a poskytnúť používateľom údaje, ktoré potrebujú na zmysluplné pochopenie finančnej situácie poisťovateľa, aby mohli posúdiť jeho výkonnosť a vystavenie sa riziku. IFRS 17 predstavuje zásadnú zmenu v účtovných zásadách a metódach. Ovplyvní finančnú výkonnosť účtovnej jednotky, prevádzkový model, systémy riadenia rizík a ďalšie oblasti podnikania, ako je oceňovanie poisťných produktov, politika odmeňovania i finančné plánovanie. Príspevok skúma rozdiely, analyzuje a porovnáva, aký vplyv má nový štandard na bilančnú politiku poisťovateľov.

Kľúčová slova:

IFRS 17, Solvency II, Finančné vykazovanie, Poistné zmluvy.

New accounting policy in connection with the implementation of IFRS 17

Abstract

The goal of IFRS 17 is to globally standardize insurance accounting policies to improve comparability and increase the transparency of reported information and provide users with the data they need to meaningfully understand an insurer's financial position in order to assess its performance and exposure to risk. IFRS 17 represents a fundamental change in accounting principles and methods. It will affect the financial performance of the accounting unit, the operating model, risk management systems and other areas of business, such as the valuation of insurance products, remuneration policy and financial planning. The paper examines the differences, analyzes and compares the impact of the new standard on the balance policy of insurers.

Key words:

IFRS 17, Solvency II, Financial reporting, Insurance contracts.

JEL klasifikácia: G15, G22, G28

„Nová“ metoda ocenění[#]

Mgr. Ing. Dana Bárková, Ph.D.

Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická,
katedra národního hospodářství a finančního práva
Sady Pětatřicátníků 14, 301 00 Plzeň
email: barkova@kfp.zcu.cz

1. Úvod

V průběhu své roční stáže v USA před více než 30 lety jsem se setkala s velkým množstvím vysokoškolských učebnic z oblasti účetnictví a souvisejících oblastí. Snad v žádné z nich nechyběla – ať už jako samostatná příloha či na předsádce učebnice – tabulka úročitelů a odúročitelů (resp. její výňatek pro nejběžnější situace). Předpokládalo se, že student bude oceňování v současných hodnotách potřebovat, a to i v nižších úrovních účetních kurzů. V řadě učebnic je téma časové hodnoty peněz předřazeno okruhům, kde je tento způsob ocenění používán, a velmi dobře metodicky zpracováno. Např. v učebnici *Intermediate Accounting* (Kieso, Weigandt, 1992) je zařazena samostatná (šestá z dvaceti šesti) kapitola *Accounting and the time value of money*, která princip časové hodnoty vysvětluje poměrně podrobně a metodicky přehledně a jasně (30 stran včetně příkladů a grafů). Tato kapitola následuje po obecných úvodních kapitolách vysvětlujících proces účetnictví a podstatu účetních výkazů a předchází kapitolám, kde jsou jednotlivá aktiva, pasiva a další účetní vztahy vysvětlovány podrobněji. V jiných učebnicích je o současné hodnotě zmínka až v době, kdy má být použita (typicky u účtování dlouhodobých obligací) a zřejmě je předpokládáno, že student zná její podstatu a výpočet z jiných souvislostí.

Nová byla tehdy pro mě zejména myšlenka odúročování, diskontování, tedy jakési „zpětné zahrnutí“ složeného úroku, který jsem znala již ze střední školy, a jeho využití v souvislosti s účetnictvím.

2. Úrok a složené úročení

Složené úročení je velmi významným prostředkem, který umožňuje srovnatelnost peněžních částek v průběhu několikaletého časového období. Některými autory bývá označováno až jako osmý div světa.¹ Pro dlouhodobé finanční úvahy je třeba vyjádřit hodnoty ve srovnatelné

[#] Tento příspěvek byl zpracován jako jeden z výstupů vnitřního projektu ZČU SGS-2023-006 Uvádění nového zákona o účetnictví do praxe.

¹ Tento výrok bývá připisován A. Einsteinovi, ale, jak vyplývá z hledání pomocí nástroje Microsoft Bing provedeného dne 23. 10. 2023, tuto skutečnost nelze jednoznačně potvrdit prostřednictvím známých zdrojů. Může jít o smyšlený dopis A. Einsteina použitý v reklamě na banku z r. 1965. Tento výrok bývá připisován i M. Rotschildovi (Kieso, Weigandt, str. 260). J. M. Keynes údajně považoval složený úrok podle stejného zdroje za zázračný (magic). Obdobně obtížné je ostatně dohledat výrok připisovaný J. W. Goethovi, který vidí osmý div světa v účetnictví (i když v jeho případě jiný oslavný výrok o účetnictví z V. Meistera snadno dohledatelný je).

hodnotě z hlediska času, vztáhnout je k jednomu časovému okamžiku. K tomu slouží složené úročení (a „v opačném směru“ diskontování).²

Úrok obecně a jeho úloha v hospodářských dějinách i vývoj názorů na jeho úlohu je již obšírně popsán od zamítavého pojetí Aristotelova (ale i římského práva) přes ospravedlnění Tomášem Akvinským a další propracování teorie úroku u J. B. Saye, J. S. Milla, S. Jevonse. Novější (od 19. stol.) teorie jsou např. reprezentovány teoriemi rakouské školy (J. Wieser, E. von Böhm-Bawerk) nebo teorií J. A. Schumpetera.

Historie bádání o úroku složeném (složitým) i jeho užití zasahuje rovněž daleko do historie. Specifické zmínky o složeném úročení lze sledovat zejména od 16. stol.³ Do té doby zřejmě bývaly půjčky spíše krátkodobé nebo úroky byly každoročně hrazeny odděleně (nebo o úrocích nejsou písemné záznamy pro zamítavý postoj většiny náboženství k úroku vůbec). Teorií jednoduchého i složeného úroku jako techniky výpočtu se již dříve zabývali matematici počínaje L. Fibonaccim v r. 1202, složeným úrokem se zabývá např. i L. Pacioli ve své *Summē*. V r. 1612 vychází v Anglii kniha W. Colsona zabývající se účetnictvím a aritmetikou obsahující tabulky pro výpočet současných a budoucích hodnot.⁴ Ottův slovník obchodní⁵ popisuje metodu složitého úrokování, včetně vzorců pro výpočet budoucí i současné hodnoty.

Novodobou úlohu úroku (a tedy i úročení a odúročení) definoval Irving Fischer ve svém článku „*The Rate of Interest*“ z r. 1907, kde definoval i současnou hodnotu. Svou teorii dále rozpracoval v dalších dílech. V knize „*The Theory of Interest*“ z r. 1930 vidí úrokovou míru jako určitý „most“ mezi kapitálem v současnosti a výnosem v budoucnosti, jako cenu současných peněz vyjádřenou procentem ve vztahu k budoucí hodnotě peněz, kterou lze využít oboustranně – k úročení i diskontování.⁶ Již v době, kdy knihu napsal, viděl Fischer důležitost úroku a procesu úročení a zejména diskontování pro účetní, protože je třeba správně peněžní hodnoty ocenit ve vztahu k času, k očekávanému přínosu v budoucnosti. Hodnota kapitálu je odvozena od hodnoty očekávaných peněžních toků, které bude generovat, ne naopak. Současná hodnota aktiva je dána tím, co jsou za ně kupující ochotni obětovat a prodávající přijmout. Aby mohli tuto hodnotu stanovit, musí mít alespoň nějakou představu o budoucích přínosech tohoto aktiva a úrokové míře, jejímž prostřednictvím by bylo možné převést tyto přínosy na jejich současnou hodnotu prostřednictvím odúročení.⁷

Složené úročení bylo již tradičně využíváno k ocenění bankovních produktů, zejména diskontovaných dluhopisů, produktů s pravidelnými splátkami apod. Využití ale má i jinde.⁸ Úroková míra pro úročení/diskontování by měla obecně odrážet kromě „čisté úrokové míry“ i komponentu odrážející úvěrové riziko a inflaci.⁹

² Viz např. Černohorský, Teplý, *Základy financí*, str. 22 an.

³ I když některé zmínky jsou i z dřívějšího období, dokonce až ze starověké Babylonie.

⁴ Podrobněji viz např. článek C. G. Lewina

⁵ Ottův obchodní slovník, díl II, část 2 PIE-Ž, Nakladatelství J. Otto, spol. s r. o., Praha, 1925, heslo Úrok, autory relevantních částí hesla jsou prof. J. Pazourek (obecná část) a V. Frida (úrok po stránce početní)

⁶ Fischer I., *The Theory of Interest*, Část I., Kapitola I., §8-10

⁷ Tamtéž, § 9.

⁸ Tamtéž, § 11

⁹ Kieso, Weigandt, str. 259

3. Ocenění současnými hodnotami v účetnictví

Uplatnění současných hodnot jako oceňovací základny v účetnictví zřejmě souvisí s rozšířením využívání koncepce současné hodnoty ve financích k ohodnocování cenných papírů a finančních projektů, tedy zhruba s 60. léty 20. stol.¹⁰ Využívány jsou především v oceňování dlouhodobých finančních nástrojů a dalších dlouhodobých vztahů jako znehodnocení dlouhodobých aktiv, leasingu nebo zaměstnaneckých požitků.

3.1. IAS/IFRS(EU)

Mezinárodní standardy (IAS/IFRS) jsou pro vymezenou skupinu účetních jednotek povinné pro sestavování účetní závěrky na základě nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1606/2002. Jednotlivé standardy, interpretace a jejich změny jsou vydávány po schválení EFRAGem jako přílohy samostatných nařízení. Před nabytím účinnosti nařízení byla souborně vydána řada tehdy platných standardů a interpretací a v r. 2008 byla opět souhrnně vydána „celá sada“ standardů. Další souborné vydání následovalo letos v srpnu formou přílohy *Nařízení Komise (EU) 2023/1803 ze dne 13. srpna 2023, kterým se přijímají některé mezinárodní účetní standardy v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1606/2002*.¹¹ Takto jsou sice vydána „jen“ základní znění standardů a interpretací (takže by dokument nebyl příliš vhodný přímo k výuce standardů jako takových), ale např. pro studenty práv, které vyučují, jde o důležitý dokument, autentickou právní normu s přímým účinkem pro vymezený okruh adresátů. To, že k soubornému vydání došlo právě letos, by mohlo usnadnit přechod k nové legislativě.

Se současnými hodnotami a jejich použitím při oceňování majetku se lze setkat zejména v těchto mezinárodních standardech:

- Na základě skutečností upravených *IAS 19 – Zaměstnanecké požitky* vznikají závazky, které mají dlouhodobý charakter a jsou diskontovány.
- *IAS 36 - Znehodnocení aktiv* zahrnuje odhady peněžních toků v delším časovém období, musí tedy pracovat i s časovou hodnotou peněz a zabývá se i stanovením diskontních sazeb pro tyto účely, v dodatku A dále popisuje použití technik současné hodnoty k vyčíslení hodnoty z užívání.
- *IAS 37 - Rezervy, podmíněné závazky a podmíněná aktiva* charakterizuje využití metody současné hodnoty peněz v případě rezerv tam, kde je dopad časové hodnoty peněz významný.
- Podrobně se zabývá používáním současné hodnoty u finančních aktiv *IFRS 7 - Finanční nástroje: zveřejňování*.
- Časovou hodnotu peněz je třeba brát v úvahu při účtování široké skupiny finančních vztahů upravených *IFRS 9 – Finanční nástroje*
- Aplikační příručka k *IFRS 13 – Ocenění reálnou hodnotou* se zaměřuje na techniku úpravy diskontní sazby.
- Používání diskontovaných současných hodnot je vyžadováno i pro ocenění dlouhodobých vztahů vyplývajících z leasingu a jejich změn (revidované leasingové sazby, revidované diskontní sazby) podle *IFRS 16 – Leasingy*.

¹⁰ Podrobněji viz úvodní část studie *The Theory and Practice of Discounting in Financial Reporting under IFRS*

¹¹ Vlastní nařízení má 3 strany textu. Celý dokument včetně souboru standardů má v české verzi 992 stran.

- *IFRS 17 – Pojistné smlouvy* upravuje rovněž dlouhodobé finanční vztahy, kde je diskontování použito.
- Naopak *IAS 12 – Daně ze zisku* výslovně stanoví, že odložené daňové závazky ani pohledávky se nesmí diskontovat.
- *IAS 16 – Pozemky, budovy a zařízení* pracuje se současnou hodnotou očekávaných peněžních toků v souvislosti s oceňováním těchto aktiv (u specifické hodnoty pro účetní jednotku pro posouzení transakcí s nimi spojených).

3.2. Úprava na Slovensku

Na Slovensku byla po rozdělení státu převzata právní úprava účetnictví bývalého Československa. V r. 2002 byl vydán nový zákon č. 431/2002 Z. z., *Zákon o účtovníctve*. Ten s oceněním současnou hodnotou počítá, a to v § 25 zaměřeném na oceňování v účetnictví pro oceňování některých dlouhodobých investičních nástrojů.¹² V § 27 jsou charakterizovány oceňovací modely včetně modelů vycházejících z příjmového přístupu, který využívá současné hodnoty.¹³

Prováděcími předpisy pro účetnictví jsou na Slovensku stále *Opatrenia* ministerstva financí, typ předpisu, který byl využíván i v České republice do r. 2002.¹⁴ Předpisy jsou diferencované pro různé typy účetních jednotek, dle potřeby aktualizované a jsou poměrně rozsáhlé (aktuální znění *opatrenia* pro podnikatelské účetní jednotky má 92 stran¹⁵). O současné hodnotě hovoří pouze ve dvou paragrafech, opět v souvislosti s některými dlouhodobými finančními produkty.¹⁶

3.3. Navrhovaný český zákon o účetnictví

Jednou z očekávaných změn je zavedení ocenění v čistých současných hodnotách u dlouhodobých finančních produktů. Český zákon o účetnictví tuto metodu zatím neuvažoval.

¹² § 25, odst. (3) *Pohľadávky fondu obstarané ako investičné nástroje okrem vkladov v bankách a záväzky fondu obstarané na financovanie fondu sa oceňujú súčasnou hodnotou. (4) Súčasná hodnota budúcich peňažných príjmov sa vypočítava ako súčet súčínov budúcich peňažných príjmov a príslušných diskontných faktorov. Súčasná hodnota budúcich peňažných výdavkov sa vypočítava ako súčet súčínov budúcich peňažných výdavkov a príslušných diskontných faktorov.*

¹³ § 27, odst. (7) *Oceňovacie modely vychádzajú z ...c) príjmového prístupu, napríklad model súčasnej hodnoty, ktorý je založený na súčasnej hodnote budúcich peňažných príjmov z majetku a budúcich peňažných výdavkov na majetok, pričom diskontná sadzba sa určí ako vnútorná miera návratnosti požadovaná investormi pre daný druh majetku ku dňu jeho ocenenia, ktorý nesie danú mieru rizika.*

¹⁴ *Opatrenie Ministerstva financií Slovenskej republiky zo 16. decembra 2002 č. 23054/2002-92, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o postupoch účtovania a rámcovej účtovej osnove pre podnikateľov účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva v aktuálnom znění.*

¹⁵ *Předpis je zveřejněn ve formátu A4 v PDF.*

¹⁶ §18, odst. 8: *Opravná položka k dlhodobej pohľadávke a k dlhodobému finančnému majetku, ktorým sú pôžičky, ak je zostatková doba splatnosti tejto pohľadávky alebo pôžičky dlhšia ako jeden rok, upravuje hodnotu tejto pohľadávky a pôžičky na jej **súčasnú hodnotu**, napríklad metódou efektívnej úrokovej miery. §21, (6) *O znížení hodnoty dlhodobého nehmotného majetku a dlhodobého hmotného majetku sa účtuje ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka podľa § 18 na účtoch účtovej skupiny 09 – Opravné položky k dlhodobému majetku. Hodnota dlhodobého finančného majetku, ktorým sú pôžičky, ak sú neúročené alebo úročené nižšou úrokovou sadzbou ako je obvyklá úroková sadzba, sa upraví opravnou položkou na jej **súčasnú hodnotu**.**

V návrhu zákona o účetnictví je metoda ocenění v současné hodnotě úhrnu očekávaných toků peněžních prostředků stanovena pro dlouhodobé pohledávky a závazky (s výjimkou odloženého daňové pohledávky a daňového dluhu) v § 67 *Určení prvotní účetní hodnoty*. Následující paragraf pak prvotní ocenění definuje pro případy přeměn. Současná hodnota se použije i pro následné ocenění v souladu s § 70 *Následné ocenění aktiv a dluhů oceňovaných na základě aktuálních cen*. Použití této metody se nepředpokládá v hotovostním účetnictví, jak vyplývá z § 148 *Ocenění v hotovostním účetnictví*.

Použití současných hodnot se předpokládá pouze u středních a velkých účetních jednotek.¹⁷ Nastanou tak vlastně tři situace – některé účetní jednotky povedou účetnictví v souladu s mezinárodními standardy, některé budou mít povinnost používat současné hodnoty při použití českých účetních předpisů, některé budou „pouze“ používat české účetní předpisy v určité zjednodušené, tradičnější podobě (bez ocenění v současných hodnotách). Může tak dojít k různému vykazání srovnatelných finančních aktiv v závislosti na diskontování.

4. Zařazení do výuky

Pro současné a budoucí studenty (nejen účetnictví) je třeba zvýšit důraz na problematiku složeného úročení a diskontování ve výuce. Podstata výpočtů spojených s časovou hodnotou peněz by měla být probrána samostatně, ať již v rámci účetnictví nebo matematiky (pokud tomu tak na některých typech škol již není).

Výpočty spojené s odúročením se mohou zdát unavující, pokud jsou prováděny „ručně“, jen za pomoci tabulek. Z „výchovných“ důvodů bude sice lépe několik výpočtů si provést (např. pro úrokovou míru 10 %, kde je výpočet celkem intuitivní), ale všechny běžné tabulkové procesory (např. Microsoft Excel, Google Sheets, OpenOffice.org Calc, LibreOffice Calc) již funkce potřebné pro finanční propočty obsahují.

Problematika časové hodnoty peněz a současné a budoucí hodnoty je studentům ekonomických (zejména vysokoškolských) oborů obecně známá. Pokud však nepracovali s IFRS, nebyli dosud zvyklí uplatňovat současnou hodnotu jako metodu ocenění v účetnictví. Povědomí o současné hodnotě by však měli mít i studenti ostatních oborů.

Mám na mysli i tak „nematematické“ obory, jako je právo. Na právnických fakultách se běžně časová hodnota peněz nevyučuje. Ve svých hodinách se zatím snažím ji uvést alespoň informativně - v rámci výuky povinně volitelného předmětu finanční účetnictví jako metodu ocenění, která se u nás zatím nepoužívá, v rámci povinného ekonomického základu opět jen informativně v souvislosti s penězi a úrokem. V tomto se stav bude muset změnit. Ocenění aktiv může být předmětem soudního sporu, proto by i budoucí advokát či soudce měli mít základní představu o podstatě tohoto způsobu ocenění.¹⁸ Lze však předpokládat, že v souvislosti s rozšiřováním finanční gramotnosti v ČR by se mělo povědomí o současných hodnotách stát běžným v obecnějším rozsahu.

¹⁷ § 67, odst. 3 návrhu

¹⁸ Na hodině povinně volitelného předmětu Finanční účetnictví jsem se přítomných studentů ptala, dle jejich vyjádření (šlo většinou o absolventy gymnázií) šlo pro ně o koncept zcela nový.

5. Závěr

Vzhledem k tomu, že problematika je pro část účetních zcela nová, je třeba o to návodněji zpracovat podzákonou legislativu, případně navazující metodické předpisy. Je sice pravda, že oceňování v současných hodnotách využívají IFRS, takže zkušenosti s jejich používáním jsou, ale dosud je využívá jen menší množství větších účetních jednotek. Očekává se použití tohoto způsobu oceňování na výrazně vyšší počet účetních jednotek, než tomu bylo dosud.

Samostatným problémem diskontování – nejen pro účetnictví – je otázka správného nastavení úrokové míry pro úročení a diskontování. Bude-li větší volnost pro její stanovení, vznikne tím – v českém prostředí dost pravděpodobně – prostor pro manipulace. V učebnicích je úroková míra většinou stanovena (buď přímo, nebo jsou poskytnuty údaje pro její výpočet). Jak je to ve skutečnosti? Návrh zákona o účetnictví tuto otázku explicitně neřeší. IFRS sice poskytují návod pro stanovení úrokové míry v jednotlivých případech, ale způsobem, který je pro účetní jednotky, které dosud s jejich používáním nemají zkušenosti, dost komplikovaný. Jak naznačují existující studie,¹⁹ považuje samotný EFRAG další zkoumání v této oblasti za velmi potřebné. Bude tato otázka řešena jednodušeji v prováděcích předpisech, případně v interpretaci/metodickém návodu?

Literatura

- [1] Clacher I., Duboisée de Ricquebourg A., Freeman M. C., Keating C. (2022). *The Theory and Practice of Discounting in Financial Reporting under IFRS*. Edingurgh/Brussels: ICAS/EFRAG. [online]. [cit. 2023-10-31]. Dostupné na: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=/sites/webpublishing/SiteAssets/Academic%2520Study%2520The%2520Theory%2520and%2520Practice%2520of%2520Discounting%2520in%2520Financial%2520Reporting%2520under%2520IFRS.pdf>
- [2] Černohorský, J., Teplý, P. (2011). *Základy financí. 1. vyd.* Praha: Grada Publishing, a.s.
- [3] Fischer, I. (1930). *The Theory of Interest*. New York: The Macmillan Co. [online]. [cit. 2023-10-23]. Dostupné na: https://www.econlib.org/library/YPDBooks/Fisher/fshToI.html?chapter_num=5#book-reader.
- [4] Kieso D. E., Weygandt J. J. (1992). *Intermediate Accounting, 7th edition*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- [5] Lewin, C. G. (2019). “The emergence of compound interest.” *British Actuarial Journal*. Cambridge University Press. Vol. 24, e34, s. 1-27. [online]. [cit. 2023-10-30]. Dostupné na: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/799CB1D40CDD46F3010767BFC60F24DB/S1357321719000254a.pdf/the-emergence-of-compound-interest.pdf>
- [6] *Opatrenie Ministerstva financií Slovenskej republiky zo 16. decembra 2002 č. 23054/2002-92, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o postupoch účtovania a rámcovej účtovej osnove pre podnikateľov účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva v aktuálnom znení.* [online]. [cit. 2023-10-07]. Dostupné na: <https://www.mfsr.sk/files/archiv/54/Uplnezneniepostupovuctovaniaplatneod1.1.2021.pdf>

¹⁹ *The Theory and Practice of Discounting in Financial Reporting under IFRS* z r. 2022

- [7] Nařízení Komise (EU) 2023/1803 ze dne 13. srpna 2023, kterým se přijímají některé mezinárodní účetní standardy v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1606/2002. [online]. [cit. 2023-10-26]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R1803&qid=1698307691009>

Abstrakt

Príspevek se zaměřuje na problematiku složeného úročení a současné hodnoty, která má být nově zavedena jako metoda oceňování navrhovaným zákonem o účetnictví. Je podán stručný přehled o tom, jak je oceňování v současné hodnotě vyžadováno v rámci IAS/IFRS a na Slovensku. Vzhledem k tomu, že podle českých účetních předpisů nebyla tato metoda dosud používána, bude třeba zvýšenou pozornost věnovat prováděcím předpisům, ale i přípravě studentů, kteří se připravují na profese, které s nově pojatým účetnictvím a jeho výstupy přijdou do styku.

Klíčová slova:

Účetnictví, současná hodnota, výuka, rekodifikace, právo.

A “new“ method of measurement

Abstract

The paper deals with problems of compound interest and present value, that is to be newly introduced as a method of valuation by the proposed Czech accounting act. It briefly overviews how present value accounting is required in IAS/IFRS and in Slovakia. As the Czech accounting regulation has not used this method of valuation yet, it will be necessary to pay special attention to supporting regulation, but also to the education of students who prepare for professions that will be in touch with newly regulated accounting and its outputs.

Key words:

Accounting, present value, education, re-codification, law.

JEL klasifikace: A200, M 140, M410, K290

Konsolidace veřejných financí a její vliv na finanční účetnictví[#]

Ing. Václav Černý, Ph.D.

Vysoká škola ekonomická, Fakulta financí a účetnictví, katedra finančního účetnictví a
auditingu
Náměstí W. Churchilla 4.130 67 Praha 3
cernyvac@vse.cz

1. Úvod – Konsolidační balíček

Nepříznivý makroekonomický vývoj projevující se vysokou mírou inflace, růstem zadluženosti a nedobrou kondicí veřejných financí donutil vládu přijmout opatření ke konsolidaci vývoje společnosti. Odrazem této snahy je tzv. konsolidační balíček, který byl představen a v současné době prochází různými fázemi diskusí a schvalování jak ve sněmovně, tak v senátu. Tak jak byly prověřovány jednotlivé oblasti, ukázala se řada navazujících souvislostí, které se vynutily jak změnu, tak i tvorbu nových zákonů.

V tomto článku nejprve přineseme přehled změn zákonů tak jak je uveden v materiálu „Senátní tisk č. 161 - Změna zákonů v souvislosti s konsolidací veřejných rozpočtů.“ Následně se zaměříme na změnu vybraných zákonů.

2. Změna zákonů v souvislosti s konsolidací veřejných financí

Materiál „Změna zákonů v souvislosti s konsolidací veřejných financí předpokládá změnu následujících zákonů:

- Trestní řád,
- Občanský soudní řád,
- Horní zákon,
- Zákon o soudních poplatcích,
- Zákon o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích,
- Zákon o dani z nemovitých věcí,
- Zákon o daních z příjmů,
- Zákon o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti,
- Zákon o silniční dani,
- Zákon o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření,

[#] Tento příspěvek byl zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu Fakulty financí a účetnictví VŠE, který je realizován v rámci institucionální podpory VŠE IP100040.

- Zákon o Ústavním soudu,
- Zákon o státním zastupitelství, "
- Zákon o výkonu vazby,
- Zákon o advokacii,
- Zákon o pozemních komunikacích,
- Zákon o státním podniku,
- Zákon o vysokých školách,
- Zákon výkonu trestu odnětí svobody,
- Zákon o Státním fondu dopravní infrastruktury,
- Změna rozpočtových pravidel,
- Zákon o rozpočtovém určení daní,
- Zákon o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů,
- Zákon o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích,
- Exekuční řád,
- Zákon o podnikání na kapitálovém trhu,
- Zákon a akciové společnosti České dráhy a státní organizaci Správa železnic,
- Soudní řád správní,
- Zákon, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím stavebního zákona,
- Zákon o spotřební dani,
- Zákon o nakládání se surovými diamanty, o podmínkách jejich dovozu, vývozu a tranzitu
- Zákon o účetnictví,
- Zákon o dani z přidané hodnoty,
- Zákon o zaměstnanosti,
- Školský zákon,
- Zákon o správních poplatcích,
- Zákon o veřejných výzkumných institucích,
- Insolvenční zákon,

- Zákon o nemocenském pojištění,
- Zákon o insolvenčních správcích,
- Zákon o stabilizaci veřejných rozpočtů,
- Zákon o výkonu zabezpečovací detence,
- Daňový řád,
- Zákon o celní správě České republiky,
- Zákon o podporovaných zdrojích energie,
- Zákon o audiovizi,
- Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních,
- Zákon o zvláštních řízeních soudních,
- Zákon o působnosti orgánů Celní správy České republiky v souvislosti s vymáháním práv duševního vlastnictví,
- Zákon o hazardních hrách,
- Zákon o dani z hazardních her,
- Zákon elektronických komunikací,
- Zákon o pravidlech rozpočtové odpovědnosti,
- Zákon o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení,
- Zákon o auditorech,
- Zákon, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Sbírcce právních předpisů územně samosprávných celků a některých správních úřadů,
- Zákon o opatřeních v oblasti daní v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaných invazí vojsk Ruské federace,
- Zákon, kterým se mění zákon č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích a o změně zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění zákona č. 307/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony,
- Zákon o preventivní restrukturalizaci,
- Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek
- Zákon o regulaci reklamy.

Navrhovaný balíček tedy zahrnuje změnu celkem 65 zákonů. Tento zákon by měl nabýt účinnosti od 1. ledna 2024, vybraná ustanovení později za předpokladu, že se podaří celý schvalovací proces časově zvládnout.

3. Změna zákona o účetnictví

V této části se zaměříme na oblast zákona, která vyvolá změnu zákona v účetnictví. V této souvislosti musíme upřesnit, že se jedná o změnu platného zákona o účetnictví č. 563/1991 Sb. ve znění doplňků a novel, nikoli změna návrhu připravovaného nového zákona o účetnictví, který by měl nabýt účinnosti od 1.1.2025, kdežto změna zákona o účetnictví v rámci „konsolidačního balíčku“ by měla nabýt účinnosti od 1.1.2024.

První změnou je zpřesnění §1, kdy se upřesňuje pojem čistý obrat účetní jednotky podle jednotlivých právních forem (banky, družstva, podnikatelské subjekty).

3.1. Zavedení funkční měny

Významnou změnou je rozšíření stávajícího paragrafu 24 o písmena a) až d). Paragraf 24, písmeno a), nazvaný měna účetnictví nově vymezuje, že měnou účetnictví může být buď česká měna nebo jiná měna, pokud je funkční měnou účetní jednotky a jedná se euro, americký dolar nebo britskou libru. Za funkční měnou se považuje měna primárního ekonomického prostředí, ve kterém účetní jednotka působí. Měnou účetnictví vybrané účetní jednotky a účetní jednotky, vedoucí jednoduché účetnictví je česká měna. Měnou účetnictví lze měnit pouze k prvnímu dni účetního období, pokud je měnou účetnictví u účetní jednotky jiná než česká měna nelze ji měnit na českou měnu, ledaže tato jiná měna přestane být funkční měnou.

Paragraf 24b, nazvaný přepočtení účetních limitů na jinou měnu vymezuje účetní kritérium uvedené v české měně v tomto zákoně nebo v jiném právním předpise se v případě, že měnou účetnictví účetní jednotky není česká měna, přepočte na měnu účetnictví kurzem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou k měně účetnictví pro poslední den bezprostředně předcházejícího účetního období.

Paragraf 24c nazvaný okamžik přepočtu cizí měny na měnu účetnictví stanovuje, že majetek a závazky vyjádřené v cizí měně účetní jednotka přepočítává na měnu účetnictví obecným kurzem, a to k okamžiku ocenění buď podle paragrafu 24, odst. 2, písmene a)¹ nebo podle paragrafu 24 odst. 2 písmene b)², a to pouze majetek a závazky uvedené v paragrafu 4 odst. 12³. K okamžiku ocenění podle §24 odst. 2 písmene a) lze pro přepočtení na měnu účetnictví použít pevný kurz.

¹ Paragraf 24, odst.2, písm. a) „k okamžiku uskutečnění obchodního případu podle paragrafu 25 téhož zákona“

² Paragraf 24, odst.2, písmene b) „ke konci rozvahového dne nebo k jinému okamžiku, k němuž se účetní závěrka sestavuje, způsoby podle paragrafu 27, rovněž toto ocenění je povinna zaznamenat v účetních knihách“

³ Paragraf 4, odst. 12 – „Účetní jednotky jsou povinny vést účetnictví v peněžních jednotkách české měny. V případě pohledávek a závazků, podílů na obchodních korporacích, práv z cenných papírů a zaknihovaných cenných papírů (dále jen „cenný papír“) a derivátů, cenin, pokud jsou vyjádřeny v cizí měně, a cizích měn, jsou účetní jednotky povinny použít současně i cizí měnu; tato povinnost platí i u opravných položek, rezerv a technických rezerv, pokud majetek a závazky, kterých se týkají, jsou vyjádřeny v cizí měně.“

Paragraf 24d nazvaný kurz přepočtu cizí měny na měnu účetnictví vymezuje jako obecný kurz pro účely účetnictví kurz vyhlášený k cizí měně centrální bankou příslušnou pro měnu účetnictví pro den přepočtu (je-li kurz vyhlášován každý pracovní den nebo týden). Pokud tento kurz k cizí měně není vyhlášován příslušnou centrální bankou každý den nebo týden, za obecný kurz se považuje také:

- a) Kurz mezibankovního trhu cizí měny k euru nebo americkému dolaru pro den přepočtu, přepočítaný, není-li měnou účetnictví euro nebo dolar, na měnu účetnictví kurzem uvedeným v odstavci 1 pro den přepočtu, nebo
- b) Kurz vyhlášený k cizí měně centrální bankou příslušnou pro měnu účetnictví pro den přepočtu.

Za kurz pro den přepočtu lze považovat také kurz vyhlášený předchozí den.

Pevným kurzem se pro účely účetnictví rozumí obecný kurz uvedený v odstavci 1 vyhlášený pro první den zvoleného období používání pevného kurzu. Zvolené období používání pevného kurzu určí účetní jednotka na základě vnitřního předpisu a končí nejpozději posledním dnem účetního období. Zvolené období používání pevného kurzu končí také dnem předcházejícím dni,

- a) ve kterém došlo k devalvaci nebo revalvaci měny účetnictví,
- b) pro který byl vyhlášen kurz, kterým účetní jednotka vnitřním předpisem nahrazuje dosud používaný pevný kurz, nebo
- c) od kterého účetní jednotka vnitřním předpisem přestane používat pevný kurz.

Obecný kurz uvedený v odstavci 2 písmene b) a pevný kurz nepoužije účetní jednotka, která

- a) k výkonu činnosti potřebuje podle jiných právních předpisů
 1. bankovní licenci,
 2. povolení k výkonu činnosti obchodníka s cennými papíry,
 3. povolení ke vzniku investiční společnosti nebo investičního fondu,
 4. povolení ke vzniku a činnosti penzijního fondu,
 5. povolení k činnosti penzijní společnosti nebo povolení působit jako družstevní záložna,
 6. povolení k provozování pojišťovací nebo zajišťovací činnosti,
- b) je Českou národní bankou,
- c) je Českou kanceláří pojistitelů, nebo
- d) je zdravotní pojišťovnou.

V případě nákupu nebo prodeje peněžních prostředků cizí měny za měnu účetnictví může být přepočet v okamžiku podle § 24 odst. 2 písm. a) proveden kurzem použitým při uskutečnění tohoto nákupu nebo prodeje.“

3.2 Zpráva o udržitelnosti

Druhou významnou změnou v působnosti zákona o účetnictví je zavedení zprávy o udržitelnosti, jejíž zařazení do zákona o účetnictví je transpozicí Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2022/2464 ze dne 14. prosince 2022 (Corporate Sustainability Reporting Directive – „směrnice CSRD“). Tato směrnice zavádí podrobnější požadavky na zveřejňování informací týkajících se otázek udržitelnosti v oblasti environmentální, sociální, lidských práv a také v oblasti řízení podniků. Jednotlivé členské státy EU jsou povinny implementovat tuto směrnici CSRD do své legislativy do 6.7.2024.

V této souvislosti se také setkáváme s pojmem ESG (Environmental, Social & Governance).

Do novely zákona o účetnictví v rámci konsolidačního balíčku je zařazen nově paragraf 32f „Povinnost vyhotovovat zprávu o v“ Podle tohoto paragrafu má povinnost vyhotovovat zprávu o udržitelnosti účetní jednotka, která

- a) je obchodní korporací,
- b) je subjektem veřejného zájmu,
- c) by byla velkou účetní jednotkou, i kdyby nebyla subjektem veřejného zájmu, a
- d) k rozvahovému dni překročila kritérium průměrného počtu 500 zaměstnanců za účetní období.

Účetní jednotka podle odstavce 1 s výjimkou účetní jednotky podle §32g ., odst. 1(viz dále) informuje zástupce zaměstnanců a projedná s nimi informace o udržitelnosti včetně prostředků pro jejich získávání postupem podle zákoníku práce. Tato účetní jednotka také zajistí stanoviska zástupců zaměstnanců k informacím podle věty první příslušným orgánům účetní jednotky.

Nově zařazen je i paragraf 32g „Výjimka z povinnosti vyhotovovat zprávu o udržitelnosti“. Podle tohoto paragrafu nemusí zprávu o udržitelnosti sestavovat účetní jednotka, která je:

- a) malou a nepříliš složitou institucí podle přímo použitelného předpisu Evropské unie upravujícího obezřetnostní požadavky na úvěrové instituce¹⁾,
- b) kaptivní pojišťovnou nebo kaptivní zajišťovnou podle zákona upravujícího pojišťovnictví, nebo
- c) investičním fondem.

Dále tuto zprávu nemusí sestavovat účetní jednotka, pokud:

- a) není emitentem investičních cenných papírů přijatých k obchodování na evropském regulovaném trhu,
- b) je konsolidovanou účetní jednotkou zahrnutou včetně všech svých konsolidovaných účetních jednotek do konsolidačního celku jiné konsolidující osoby z Evropské unie,
- c) konsolidovaná výroční zpráva nebo konsolidovaná zpráva vedení jiné konsolidující osoby z Evropské unie

1. obsahuje informace o této účetní jednotce a všech jejích konsolidovaných účetních jednotkách a

2. je vyhotovena v souladu s právními předpisy právního řádu členského státu Evropské unie, podle jehož právního řádu byla ustavena, a

d) výroční zpráva této účetní jednotky obsahuje

1. název a sídlo jiné konsolidující osoby z Evropské unie, v jejímž konsolidačním celku je tato účetní jednotka zahrnuta,
2. odkaz na internetové stránky, na kterých je uveřejněna konsolidovaná výroční zpráva nebo konsolidovaná zpráva vedení jiné konsolidující osoby z Evropské unie a zpráva o ověření zprávy o udržitelnosti, výroční zprávy nebo zprávy vedení, a
3. informaci o tom, že tato účetní jednotka není povinna vyhotovovat zprávu o udržitelnosti.

Dále také nemusí tuto zprávu sestavovat účetní jednotka, pokud:

Zprávu o udržitelnosti není povinna vyhotovovat také účetní jednotka, pokud

a) není emitentem investičních cenných papírů přijatých k obchodování na evropském regulovaném trhu,

b) je konsolidovanou účetní jednotkou zahrnutou včetně všech svých konsolidovaných účetních jednotek do konsolidačního celku konsolidující zahraniční osoby, která je ustavena podle právního řádu jiného státu než členského státu Evropské unie (dále jen „jiná konsolidující osoba ze třetí země“),

c) konsolidovaná zpráva o udržitelnosti jiné konsolidující osoby ze třetí země

1. obsahuje informace o této účetní jednotce a všech jejích konsolidovaných účetních jednotkách,

2. je vyhotovena v souladu se standardy pro podávání zpráv o udržitelnosti přijatými Evropskou komisí, nebo způsobem rovnocenným těmto standardům podle prováděcího opatření Evropské komise o rovnocennosti standardů pro podávání zpráv o udržitelnosti,

3. obsahuje informace podle přímo použitelného předpisu Evropské unie upravujícího rámec pro usnadnění udržitelných investic⁴⁴⁾ ve vztahu k činnosti této účetní jednotky a k činností všech jejích konsolidovaných účetních jednotek, nejsou-li tyto informace součástí výroční zprávy této účetní jednotky,

4. je vyhotovena ve formátu Extensible Hypertext Markup Language (přípona xhtml) a značkována v souladu s nařízením Evropské komise vydaným v přenesené pravomoci upravujícím jednotný elektronický formát pro podávání zpráv⁴⁵⁾,

5. je ověřena v souladu s pravidly právního řádu státu, podle kterých byla jiná konsolidující osoba ze třetí země ustavena, a

6. je společně se zprávou o jejím ověření zveřejněna ve veřejném rejstříku, v němž je zapsána tato účetní jednotka, a

d) výroční zpráva této účetní jednotky obsahuje

1. název a sídlo jiné konsolidující osoby ze třetí země, v jejímž konsolidačním celku je tato účetní jednotka zahrnuta,

2. odkaz na internetové stránky, na kterých je uveřejněna konsolidovaná zpráva o udržitelnosti jiné konsolidující osoby ze třetí země a zpráva o jejím ověření,

3. informaci o tom, že tato účetní jednotka není povinna vyhotovovat zprávu o udržitelnosti, a

4. informace podle přímo použitelného předpisu Evropské unie upravujícího rámec pro usnadnění udržitelných investic⁴⁴⁾ ve vztahu k činnosti této účetní jednotky a k činnostem všech jejích konsolidovaných účetních jednotek, nejsou-li tyto informace součástí konsolidované zprávy o udržitelnosti jiné konsolidující osoby ze třetí země.

Zprávu o udržitelnosti není povinna vyhotovovat účetní jednotka, která vyhotovila v souladu s tímto zákonem konsolidovanou zprávu o udržitelnosti.

Paragraf 32h „Vymezení zprávy o udržitelnosti“ vymezuje zprávu o udržitelnosti jako samostatnou součást výroční zprávy. Účelem této zprávy o udržitelnosti je poskytnout informace potřebné k pochopení dopadů činnosti účetní jednotky na udržitelnost a k pochopení vlivu udržitelnosti na vývoj, výkonnost a postavení účetní jednotky, Tento paragraf vymezuje udržitelnost pro účely účetnictví otázky:

- a) životního prostředí,
- b) sociální,
- c) lidských práv a jejich dodržování,
- d) správy a řízení,
- e) zaměstnanecké a
- f) boje proti korupci a úplatkářství.

Podle tohoto paragrafu výroční zpráva obsahuje

a) stručný popis obchodního modelu a strategie účetní jednotky včetně

1. popisu odolnosti obchodního modelu a strategie účetní jednotky vůči rizikům spojeným s udržitelností,

2. příležitostí pro účetní jednotku vztahujících se k udržitelnosti,

3. plánů účetní jednotky včetně opatření přijatých k jejich zavedení a souvisejících finančních a investičních plánů, které mají zajistit, aby obchodní model a strategie účetní jednotky byly slučitelné s přechodem na udržitelné hospodářství a s omezením globálního oteplování na 1,5°C v souladu s Pařížskou dohodou⁴⁶⁾ a s cílem dosáhnout klimatické neutrality do roku 2050 podle přímo použitelného předpisu Evropské unie upravujícího evropský právní rámec pro klima⁴⁷⁾,

4. informace, jak je účetní jednotka vystavena činnostem souvisejícím s uhlím, ropou a plynem, je-li těmto činnostem vystavena,

5. způsobu, jakým obchodní model a strategie účetní jednotky zohledňují zájmy jejich zúčastněných stran a dopady účetní jednotky na udržitelnost a

6. popisu, jak je strategie účetní jednotky s ohledem na udržitelnost zaváděna,

b) popis časově vymezených cílů souvisejících s udržitelností, které si účetní jednotka určila, případně také absolutních cílů snížení emisí skleníkových plynů alespoň pro roky 2030 a 2050, včetně

1. popisu pokroku, jakého účetní jednotka při plnění těchto cílů dosáhla, a

2. prohlášení o tom, zda jsou tyto cíle účetní jednotky týkající se otázek životního prostředí založeny na přesvědčivých vědeckých důkazech,

c) popis úlohy příslušných orgánů účetní jednotky s ohledem na udržitelnost, včetně popisu jejich odborných znalostí a dovedností ve vztahu k plnění této úlohy či přístupu k těmto odborným znalostem a dovednostem,

d) informace o existenci systémů pobídek spojených s udržitelností, které jsou nabízeny členům orgánů účetní jednotky,

e) popis politik účetní jednotky ve vztahu k udržitelnosti,

f) popis postupu náležité péče, který účetní jednotka uplatňuje ve vztahu k udržitelnosti a případně také dodržování požadavků Evropské unie na uplatňování postupů náležité péče,

g) popis hlavních skutečných nebo potenciálních nepříznivých dopadů spojených s vlastní provozní činností účetní jednotky, s jejím hodnotovým řetězcem, produkty a službami, obchodními vztahy a dodavatelským řetězcem,

h) popis opatření přijatých účetní jednotkou k identifikaci a sledování dopadů podle písmene g) a dalších nepříznivých dopadů, které musí účetní jednotka identifikovat podle požadavků Evropské unie na uplatňování postupů náležité péče,

i) popis opatření přijatých účetní jednotkou, která mají skutečným nebo potenciálním nepříznivým dopadům podle písmene g) předcházet, zmírnit je, napravit je nebo je odstranit, a to včetně popisu výsledků uplatňování těchto opatření, a

j) popis hlavních rizik pro účetní jednotku spojených s udržitelností, včetně popisu

1. hlavních závislostí účetní jednotky na těchto otázkách a

2. způsobu, jakým účetní jednotka tato rizika řídí.

Zpráva o udržitelnosti obsahuje také ukazatele vztahující se k informacím uvedeným ve zprávě o udržitelnosti a postup použitý pro určení těchto informací.

Informace o udržitelnosti se ve zprávě o udržitelnosti uvádějí z krátkodobého, střednědobého nebo dlouhodobého časového hlediska tak, aby byl naplněn účel zprávy o udržitelnosti.

Zpráva o udržitelnosti obsahuje také informace o vlastní činnosti účetní jednotky a jejím hodnotovém řetězci, včetně informací o jejich produktech a službách, obchodních vztazích a dodavatelském řetězci. Pokud nezbytné informace o hodnotovém řetězci nelze získat, namísto těchto informací se ve zprávě o udržitelnosti uvede

a) vysvětlení úsilí vynaloženého účetní jednotkou za účelem získání těchto informací,

b) důvody, proč tyto informace nebylo možné získat, a

c) způsoby, jakými budou tyto informace získány v budoucích účetních obdobích.

Vztahují-li se informace uvedené v jiných částech výroční zprávy nebo částky uvedené v účetní závěrce k informacím obsaženým ve zprávě o udržitelnosti, účetní jednotka uvede ve zprávě o udržitelnosti k těmto údajům dodatečné vysvětlení a na tyto údaje odkáže.

Zpráva o udržitelnosti nemusí ve výjimečných případech a na základě odůvodněného rozhodnutí příslušných orgánů účetní jednotky obsahovat informace týkající se budoucího vývoje účetní jednotky nebo právě projednávaných záležitostí, pokud by uvedení těchto informací ve zprávě o udržitelnosti mohlo výrazně poškodit obchodní postavení této účetní jednotky, ledaže by neuvedení těchto informací znemožnilo naplnit účel zprávy o udržitelnosti.

Zpráva o udržitelnosti se vyhotovuje v souladu se standardy pro podávání zpráv o udržitelnosti přijatými Evropskou komisí.

Zpráva o udržitelnosti je značkováána podle přímo použitelného předpisu Evropské unie upravujícího jednotný elektronický formát pro podávání zpráv.

Následující paragrafy 32i až l upravují zprávy o udržitelnosti v podmínkách účetních jednotek, sestavujících konsolidovanou účetní závěrku.

3. Zákon o auditorech a komoře auditorů

V souvislosti se zavedením zprávy o udržitelnosti vzniká také problém ověřování této zprávy a stanovením subjektu pověřeným provádět tuto činnost. Tímto oprávněným orgánem by měla být Komora auditorů České republiky a auditori. Z toho následně vyplývá potřeba novelizovat také zákon o auditorech. Podrobnější popis těchto změn přesahuje rozsah tohoto článku, proto uvedeme jen stručný přehled změn. Nově se zavádějí například §2a Ověření zprávy o udržitelnosti, §20ab Zpráva auditora o ověření zprávy o udržitelnosti, §43 ba Ověřování zprávy a udržitelnosti a poskytování neauditorských služeb, §47 a Registrace pro účely ověřování zprávy o udržitelnosti společnosti se sídlem ve třetích zemích.

4. Závěr

V tomto článku byly představeny návrhy změn souvisejících s problematikou konsolidace veřejných financí a z toho vyplývající nutnosti změny některých zákonů. V úvodní části byly vymezeny jednotlivé zákony, které by měly projít úpravou s účinností od 1.1.2024.

V dalších částech jsem se zaměřil na oblast změn v zákonu o účetnictví a zákonu o auditorech.

V procesu schvalování je navíc připravován nový zákon o účetnictví, který by měl vstoupit v účinnost od 1.1.2025. Se změnami, které by měl nový zákon o účetnictví přinést, jsem čtenáře seznámil v článku ve sborníku k pedagogické konference 2022 v článku „Nový zákon o účetnictví (základní záměry v oblasti účetnictví)“

Literatura

- [1] Černý, V. (2022) „Nový zákon o účetnictví (základní záměry v oblasti účetnictví)“ Sborník 22. ročníku pedagogické konference
- [2] Zákon č. 563/1991 Sb. o účetnictví
- [3] <https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=109530> (senátní tisk č. 161 - Návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s konsolidací veřejných rozpočtů – podkladový materiál)

Abstrakt

Článek se zabývá návrhem zákona kterým se mění některé zákony v souvislosti s konsolidací veřejných financí. Po přehledu všech zákonů, jejichž změna se předpokládá se článek zaměřuje na dopad zejména do oblasti zákona o účetnictví, částečně v působnosti zákona o auditorech.

Seznamuje konkrétně se zavedením funkční měny a sestavováním zprávy o udržitelnosti. Účelem článku je seznámit čtenáře s navrhovanými změnami.

Klíčová slova:

Zákon o účetnictví, zákon o auditorech, zpráva o udržitelnosti, funkční měna, konsolidace veřejných financí

Consolidation of public finances and its effect on financial accounting Title in English

Abstract

The article deals with the draft law amending some laws in connection with the consolidation of public finances. After an overview of all the laws that are expected to be changed, the article focuses on the impact especially in the area of the Accounting Act, partly in the scope of the Auditors Act. It specifically introduces the introduction of a functional currency and the compilation of a sustainability report. The purpose of the article is to familiarize the reader with the proposed changes.

Key words:

Accounting Act, Auditors Act, Sustainability Report, Functional Currency, Consolidation of Public Finances.

JEL klasifikace: M41

Fond kulturních a sociálních potřeb – podoba do budoucna?

Ing. Marie Vejsadová Dryjová, Ph.D.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích,
Ekonomická fakulta, Katedra účetnictví a financí
Braníšovská 1645/31a, 37005 České Budějovice
vejsadova@ef.jcu.cz

1. Úvod

Zaměstnanecké výhody (rovněž také zaměstnanecké benefity) jsou plněním plynoucí ze strany zaměstnavatele svým zaměstnancům vedle pobíraného platu či mzdy. Bednář (2018) popisuje benefity jako účinný nástroj, kterým se snaží zaměstnavatel motivovat své zaměstnance k dosažení co nejlepších pracovních výkonů, k posílení angažovanosti zaměstnanců, ke stabilizaci zaměstnanců, tedy k celkovému zajištění jejich spokojenosti v pracovním prostředí. Zaměstnanecké výhody dle Urbana (2017) mohou přihlížet k délce zaměstnání, funkci, postavení pracovníka v organizaci či náročnosti pozice. Dalšími důvody k jejich poskytování patří snaha udržet a získat kvalifikovanou pracovní sílu, možnost lépe zvládat nároky práce či je sladit s požadavky osobního života.

Zaměstnanecké výhody poskytuje zaměstnavatel svým zaměstnancům buďto na základě svého rozhodnutí, nebo ve formě vnitřního předpisu, či formou dohody v kolektivní smlouvě. Jak je stanoveno v § 225 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, zaměstnavatel, který vytváří fond kulturních a sociálních potřeb (dále jen FKSP) dle zvláštního právního předpisu (tj. vyhláška č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb), spolurozhoduje s odborovou organizací o přidělu do tohoto fondu a o jeho čerpání. Postup při spolurozhodování zaměstnavatele s odborovou organizací však neupravuje ani vyhláška č. 114/2002 Sb., ani zákon č. 262/2006 Sb., jedná se o otázku jakéhosi ujednání mezi dvěma stranami. Jak dodává Galušková (2018) a stejně je tak stanoveno i vyhláškou č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb, zaměstnanec nemá na poskytnutí příspěvku (benefitu) z FKSP žádný právní nárok, nemůže si ho tedy vynuocovat. Přesto i v případě FKSP by měla platit zásada rovnosti mezi zaměstnanci. Zásada rovného zacházení je jedna ze stěžejních zásad pracovního práva, jejíž podstatou je zákaz zvyhodňování zaměstnance před ostatními srovnatelnými zaměstnanci.

Zejména od doby pandemie COVID-19 lze v oblasti zaměstnaneckých benefitů pozorovat jakýsi nový trend, kde zaujímají místo hlavně výhody zaměřené na péči o zdraví (např. vitamínové prostředky, různé zdravotní služby atp.), příspěvky na soukromé a životní pojištění či možné příspěvky na práci z domova (tzv. home office).

Předložený příspěvek prezentuje vybrané pasáže aktuálního znění vyhlášky č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb a zamýšlí se nad navrhovaným opatřením vlády v rámci schváleného tzv. ozdravného balíčku vztahující se k fondu kulturních a sociálních potřeb.

2. Fond kulturních a sociálních potřeb

Fond kulturních a sociálních potřeb je pro příspěvkové organizace zřízené územními samosprávnými celky upraven ustanovením § 33 zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů. Pro organizační složky státu a jimi zřizovanými příspěvkovými organizacemi je úprava FKSP zakotvena v § 60 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech. Pro všechny tyto zmíněné subjekty platí, že výši tvorby a hospodaření s FKSP stanovuje Ministerstvo finanční ČR vyhláškou č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb.

Cílem fondu kulturních a sociálních potřeb je uspokojení jednak kulturních, sociálních a dalších potřeb zaměstnanců v pracovním poměru a jejich rodinných příslušníků a jednak ostatních osob – důchodců (kteří při prvním přiznání starobního nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně pracovali u organizace), u kterých to právní předpisy umožňují (Hryzláková & Morávek, 2020).

K tvorbě FKSP dochází prostřednictvím organizací, kterým to ukládá vyhláška č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb. Jedná se o státní příspěvkové organizace, organizační složky státu, státní podniky a příspěvkové organizace zřizované územními samosprávnými celky.

2.1. Tvorba fondu kulturních a sociálních potřeb

Aktuálně činí základní přiděl FKSP pro rok 2023 2 % z ročního objemu nákladů zúčtovaných na platy a náhrady platů, popřípadě na mzdy a náhrady mzdy a odměny za pracovní pohotovost. Roční objem nákladů zúčtovaných na platy obsahuje všechny složky platu v souladu se zákonem č. 262/2006 Sb., zákoníkem práce a nařízením vlády č. 464/2022 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě.

Další přiděly fondu jsou rovněž stanoveny vyhláškou č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb a jedná se o náhradu škod a pojistná plnění od pojišťovny vztahující se k majetku pořízenému z fondu a peněžní a jiné dary určené do fondu. U příspěvkových organizací jsou příjmem fondu také příjmy z pronájmu rekreačních a sportovních zařízení, na jejichž provoz příspěvková organizace přispívá z fondu.

2.1. Významné historické milníky vyhlášky č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb

Od data své účinnosti, tj. od 1. 5. 2002, zaznamenala vyhláška č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb celkem 13 novel, přičemž poslední novela vyhlášky č. 612/2020 Sb., kterou se mění vyhláška č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb, ve znění pozdějších předpisů je účinná od 1. 1. 2021 s výjimkou ustanovení nově zavedených tzv. „dlouhodobých investic“, která nabývají účinnosti dnem 1. 1. 2022. Novely se týkaly jak procentní změny výše základního přidělu, tak i obsahové náplně jednotlivých plnění z fondu.

Za významnou novelu vyhlášky byla považována vyhláška č. 357/2019 Sb., která zahrnovala celkem 41 novelizačních bodů na obsažených 18 paragrafů znění vyhlášky č. 114/2002 Sb., což byl značný nepoměr. Kdežto ostatní novelizační vyhlášky ve své historii od roku 2002 do roku 2020 obsahovaly od 2 do maximálně 6 novelizačních bodů. Za nejvýznamnější oblasti, které přinesla vyhláška č. 357/2019 Sb. lze označit zejména následující:

- Rozšíření okruhu organizací, kterým je FKSP určen – nově vyhláška č. 357/2019 Sb. rozšířila okruh organizací tvořící FKSP o státní podnik, který na rozdíl od organizačních složek státu a příspěvkových organizací tvoří FKSP základním přídělem ve výši 2 % z ročního objemu nákladů zúčtovaných na mzdy, náhrady mzdy a odměny za pracovní pohotovost a dalšími příděly. Nelze-li z důvodu ztráty nebo nedostatku zisku, využít ke krytí základního přídělu do fondu postup podle § 19 zákona č. 77/1997 Sb., o státním podniku, nebo jsou-li prostředky rezervního fondu nedostačující, vytvoří státní podnik fond i v nižší výši, kterou umožňuje výše zisku nebo zůstatek rezervního fondu.
- Rozšíření okruhu rodinných příslušníků pro čerpání FKSP – do výkladu osob zahrnujících se mezi rodinné příslušníky nově spadají i děti svěřené do pěstounské nebo poručnické péče a děti svěřené soudem do péče zaměstnance.
- Navýšení prominutí u výše zápůjček – nově dochází ve vyhlášce č. 357/2019 Sb. ke zdvojnásobení zůstatku nesplacených zápůjček poskytnutých zaměstnanci organizační složky státu nebo příspěvkové organizace na bytové účely a v případě sociálních výpomocí, které lze prominout ve výši částky 30 000 Kč z původní výše 15 000 Kč.
- Rozšíření plnění z FKSP pro čerpající osoby – vyhláška č. 357/2019 rovněž rozšířila předměty plnění. Jednalo se např. o nově zavedené příspěvky pro zaměstnance na použití zařízení péče o děti, či příspěvky na dopravu do zaměstnání, příspěvky zaměstnancům na úhradu tištěných knih, včetně obrázkových knih pro děti, mimo knih, ve kterých reklama přesahuje 50 % plochy knihy. Dalším okruhem nově zavedených příspěvků byly příspěvky na dioptrické brýle, kontaktní čočky nebo speciální optické pomůcky, či příspěvky na preventivní péči na úseku dentální hygieny a zubní prevenci poskytované dentální hygienistkou a preventivní, léčebnou a diagnostickou péči na úseku zubního lékařství včetně ortodontické péče. U zavedených příspěvků vyhláška č. 357/2019 Sb. stanovila podmínku, že příspěvek lze poskytnout, není-li plnění ani částečně hrazeno z veřejného zdravotního pojištění nebo jinou osobou na základě povinnosti stanovené jiným právním předpisem.
- Navýšení součtu zůstatků nesplacených zápůjček – vyhláška č. 357/2019 Sb. navýšila součet zůstatků nesplacených zápůjček poskytnutých zaměstnanci a nových zápůjček na bytové účely z výše částky 100 000 Kč na novou výši částky 300 000 Kč. Zároveň vyhláška navýšila zůstatek nesplacených zápůjček na účel koupi bytového zařízení z částky 50 000 Kč na výši částky 100 000 Kč.
- Nahrazení vzdělávacích kurzů – vyhláška č. 357/2019 Sb. nahrazuje (rozšiřuje) vzdělávací kurzy na umělecké, jazykové a zájmové vzdělávání, které není odborným rozvojem, prohlubováním vzdělání nebo kvalifikace, soustavným vzděláváním nebo zdokonalováním odborné způsobilosti zaměstnance.
- Výměnné akce i pro rodinné příslušníky – při vzájemných výměnných rekreacích, zájezdech, kulturních akcích a sportovních soutěžích lze při zajištění vzájemnosti z FKSP hradit pobytové náklady nejen zaměstnancům, ale nově i rodinným příslušníkům.
- Navýšení limitu sociálních výpomocí a zápůjček – vyhláška č. 357/2019 Sb. navyšuje limit pro poskytnutou jednorázovou sociální výpomoc zaměstnancům, popř. jejich nejbližším pozůstalým, v mimořádně závažných případech a při řešení tíživých nebo neočekávaných sociálních situací z částky 15 000 Kč na výši částky 30 000 Kč.
- Navýšení limitu bezúročných zápůjček zaměstnancům k překlenutí tíživé životní situace – vyhláška č. 357/2019 Sb. rovněž navýšila limit bezúročných zápůjček zaměstnancům k překlenutí tíživé životní situace z částky 20 000 Kč na výši částky 50 000 Kč. Výše zápůjčky zaměstnancům v případech postižení živelní pohromou, ekologickou nebo průmyslovou havárií na územích, na kterých byl vyhlášen nouzový stav nebo stav nebezpečí se zvyšuje z částky 50 000 Kč na výši částky 100 000 Kč.

- Penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření – z FKSP lze přispívat zaměstnanci na penzijní připojištění (dle ustanovení zákona č. č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením) nebo doplňkové penzijní spoření (dle ustanovení zákona č. č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření), nejvýše však 100 % částky, kterou se zaměstnanec zavázal hradit ze svých zdrojů.
- Změna okamžiku nároku zaměstnance na poskytnutí daru z FKSP v souvislosti s důchodem – vyhláška č. 357/2019 Sb. změnila okamžik nároku zaměstnance na poskytnutí věcného nebo peněžního daru z FKSP z okamžiku odchodu do starobního nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně na okamžik prvního přiznání starobního nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně.
- Jiné úhrady z FKSP – vyhláška č. 357/2019 Sb. povoluje zcela nově hradit z FKSP smuteční kytice nebo smuteční věnce v případě úmrtí zaměstnance.

Jako další významnou novelu vyhlášky je možno označit novelu vyhlášky č. 365/2010, která snížila základní příděl do fondu kulturních a sociálních potřeb z dosavadních 2 % na 1 % z ročního objemu nákladů zúčtovaných na platy a náhrady platů, případně na mzdy a náhrady mzdy (viz § 2 odst. 1 vyhlášky č. 114/2002 Sb.). Hlavním důvodem tohoto opatření bylo snížení plánovaného schodku státního rozpočtu na výdajové straně v roce 2011 na udržitelnější míru. Výsledkem toho bylo snížení objemu poskytování zaměstnaneckých výhod zaměstnancům v oblasti veřejné správy, tj. organizačních složek státu a příspěvkových organizací, přestože toto poloviční snížení bylo prezentováno jako dočasné.

Přijetím novelizované vyhlášky č. 353/2015 Sb. došlo k navýšení základního přídělu do FKSP z výše 1 % na výši 1,5 % pro rok 2016 a dále pro rok 2017 na 2 % základního přídělu (viz § 2 odst. 1 vyhlášky č. 114/2002 Sb.). Dočasné snížení základní tvorby fondu a zároveň navrácení na původní stanovenou výši tvorby fondu, tj. na výši 2 %, trvalo celkem 6 let, tedy od r. 2011 do roku 2017.

2.1. Ozdravný balíček – změny v oblasti FKSP

Dne 13. 10. 2023 Poslanecká sněmovna schválila ve třetím čtení návrh ozdravného balíčku, který během příštích dvou let sníží rozpočtové deficity státního rozpočtu o plánovaných 150 miliard Kč. Schválený návrh nyní zamíří k projednání Senátem České republiky tak, aby opatření z celkem 63 novel zákonů mohla začít platit o 1. 1. 2024 (www.mfcr.cz).

2.1.1. Snížení základního přídělu FKSP

Změny v oblasti FKSP jsou v ozdravném balíčku zakotveny ve výdajové straně plánovaného státního rozpočtu na rok 2024 a 2025 v části „Platů ve veřejném sektoru“, kde do této sekce spadá snížení objemu platů ve státní sféře a platy ústavních činitelů. V případě změn v oblasti FKSP je stanoveno snížení základního přídělu tvorby FKSP z 2 % na 1 %, a to od roku 2024. Odůvodnění uvádí Ministerstvo financí následující (www.mfcr.cz): „*V současné době je objem prostředků na FKSP stanoven ve výši 2 % z objemu prostředků na platy, což pro rok 2023 jen v regulovaných organizačních složkách státu a příspěvkových organizacích činí 5,2 mld. Kč. Pravidla pro využití FKSP jsou nejasně a složitě upravena ve vyhlášce o fondu kulturních a sociálních potřeb, která bude zrušena.*“ Pro rok 2024 je plánována celková úspora na výdajové straně státního rozpočtu v sekci „Platy ve veřejném sektoru“ ve výši 9,9 miliardy Kč, což činí v relativním vyjádření úsporu výdajů státního rozpočtu této sekce ve výši 15,84 %. Jedná se o druhou nejúspornější sekci na straně výdajů po sekci „Dotace“.

2.1.2. Změny v plnění

Kromě výše uvedené nepochybně významné změny pro organizační složky státu a příspěvkové organizace je v návrhu Poslanecké sněmovny dále uvedeno, že polovina částky ze základního přídělů bude určena výhradně na přispívání zaměstnavatele na produkty na stáří, jimiž se rozumí příspěvky na produkty spoření na stáří zaměstnanců, tj. penzijní připojištění a životní pojištění. Zbýlých 50 % základního přídělů budou moci organizační složky státu a příspěvkové organizace využívat dle aktualizovaných podmínek plnění v kolektivní smlouvě. Z tohoto zásahu vyvstává otázka, zda organizace zachovají stávající rozsah plnění, který budou nuceny radikálně krátit, nebo je situace donutí upravit rozsah plnění tak, aby zaměstnavatel dokázal dle preferencí zaměstnanců pokrýt alespoň ty nejžádanější benefity v organizaci. Jak ale zdůrazňuje Čornejová (2022), jednotlivá plnění z FKSP se v každé organizaci odvíjí výhradně od sestaveného rozpočtu FKSP dohodnutého v kolektivní smlouvě nebo v Pravidlech pro čerpání FKSP.

Se změnami plnění souvisí i navrhovaný daňový dopad na zaměstnance. Od daně z příjmů na straně fyzických osob budou osvobozeny pouze příspěvky na stravování a příspěvek na produkty spoření na stáří zaměstnanců, dále rovněž hodnot nealkoholických nápojů poskytovaných jako nepeněžní plnění. Veškerá ostatní plnění poskytovaná z FKS budou na straně zaměstnanců zdaněna.

2.1.3. Zrušení stávající vyhlášky č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb

Nově bude problematika FKSP řešena pouze v dikci rozpočtových pravidel, tzn. v případě příspěvkových organizací zřízených územními samosprávnými celky v § 33 zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů a v případě organizačních složek státu a jimi zřizovaných příspěvkových organizací v § 60 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech. Návrh Poslanecké sněmovny tedy zcela počítá se zrušením stávající vyhlášky č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb.

3. Závěr

Příspěvek prezentoval vybrané oblasti peněžního fondu kulturních a sociálních potřeb používaného organizačními složkami státu a příspěvkovými organizacemi, který je aktuálně upravován rozpočtovými pravidly a samostatnou vyhláškou č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb.

Příspěvek rovněž popisuje významné historické milníky FKSP ve vyhlášce č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb ať už v oblasti základního přídělů či v oblasti plnění fondu, které přinesly zejména vyhláška č. 357/2019 Sb., vyhláška č. 353/2015 Sb. a vyhláška č. 365/2010 Sb.

Dále příspěvek představuje schválený návrh Poslanecké sněmovny ze dne 13. 10. 2023, který si v rámci ozdravného balíčku klade za cíl během příštích dvou let snížit rozpočtové deficity státního rozpočtu o plánovaných 150 miliard Kč rovněž prostřednictvím polovičního snížení základního přídělů do FSKP. Zároveň zákonodárci ve schváleném návrhu stanovují podmínku pro plnění, kdy polovina základního přídělů bude určena výhradně na přispívání zaměstnavatele zaměstnancům na produkty na stáří, výše druhé poloviny základního přídělů bude plně v kompetenci každé organizace a bude ovlivněna výší rozpočtu FKSP a preferencemi

zaměstnanců. Zákonodárci také počítají se zrušením stávající vyhlášky č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb, přičemž nově budou problematiku FKSP upravovat pouze rozpočtová pravidla.

Díky těmto zásadním změnám schváleného návrhu je možno očekávat následky, že v organizačních složkách státu a příspěvkových organizacích bude docházet ke transformacím v nabízeném rozsahu plnění, nebo krácení příspěvků stávajících plnění, či ke kombinaci předchozího. Organizace, které do této doby nevyužívaly příspěvek na produkty na stáří, budou nuceny zcela přehodnotit systém poskytovaných příspěvků z FKSP. FKSP je stále jedním z mála benefitů, který lze poskytnout zaměstnancům ve veřejné sféře.

Je možné, že používání kulturních, zdravotnických, rekreačních a stravovacích zařízení a služeb bude v praxi zaměstnanci omezováno, rozhodně lze konstatovat, že nebudou tato zařízení využívána zaměstnanci v takovém rozsahu jako dříve před schváleným návrhem. Bude v konečném důsledku snížení základního přídělů jakožto opatření vedoucí ke snížení deficitu státního rozpočtu představovat vyšší přínos pro státní rozpočet z pohledu efektivnějšího vynakládání veřejných prostředků než jakým je dopad nižšího využívání zařízení a služeb zaměstnanci a jejich rodinnými příslušníky pro ekonomiku?

Literatura

- [1] Bednář, V. (2018). *Jak omezit fluktuaci a udržet si zaměstnance manažerskými nástroji*. Praha: Grada.
- [2] Čornejová, H. (2022). „Fond kulturních a sociálních potřeb“, *Účetnictví nevýdělečných organizací a obcí*, roč. 2022, č. 2, s. 2-8.
- [3] Galušková, L. (2018). „Peněžní fondy příspěvkových organizací zřizované územními samosprávnými celky“, *Účetnictví nevýdělečných organizací a obcí*, roč. 2018, č. 1, s. 26-35.
- [4] Hryzláková, E., & Morávek, Z. (2020). *FKSP: Pravidla o hospodaření s fondem kulturních a sociálních potřeb a daňová řešení jednotlivých plnění*. Praha: Verlag Dashöfer.
- [5] Nařízení vlády č. 464/2022 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů.
- [6] Ozdravný balíček. (2023). [online]. Retrieved from <https://www.mfcr.cz/cs/ministerstvo/media/ozdravny-balicek>.
- [7] Urban, J. (2017). *Motivace a odměňování pracovníků*. Praha: Grada.
- [8] Vyhláška č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb, ve znění pozdějších předpisů.
- [9] Vyhláška č. 353/2015 Sb., kterou se mění vyhláška č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb, ve znění pozdějších předpisů.
- [10] Vyhláška č. 357/2019 Sb., kterou se mění vyhláška č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb, ve znění pozdějších předpisů.
- [11] Vyhláška č. 365/2010 Sb., kterou se mění vyhláška č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb, ve znění pozdějších předpisů.
- [12] Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, ve znění pozdějších předpisů.
- [13] Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů.
- [14] Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
- [15] Zákon č. 77/1997 Sb., o státním podniku, ve znění pozdějších předpisů.

Abstrakt

Príspevek prezentuje vybrané oblasti peněžního fondu kulturních a sociálních potřeb užívaného organizačními složkami státu a příspěvkovými organizacemi, který je upraven rozpočtovými pravidly a vyhláškou č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb. Blíže se zaměřuje na významné změny v základní tvorbě a plnění fondu za doby účinnosti vyhlášky č. 114/2002 Sb. Dále uvádí změny ve FKSP v důsledku schváleného návrhu Poslanecké sněmovny ze dne 13. 10. 2023 v rámci ozdravného balíčku a zamýšlí se nad dopady těchto změn v praxi u daných organizací.

Klíčová slova:

Peněžní fond, benefit, veřejná správa, základní příděl, plnění.

Culture and Social Needs Fund – a Form to the Future?

Abstract

The paper presents the selected area of the monetary fund for the culture and social needs used by organizational units of the state and contributory organizations which is regulated by budget rules and Decree no. 114/2002 Coll., On Culture and social needs fund. It focuses more closely on significant changes in the basic creation and the performance of the fund during the effective period of Decree no. 114/2002 Coll. It also presents the changes in this fund as a result of the approved proposal of Chamber of Deputies from 13/10/2023 as part of the recovery package and reflects the impact of the changes on these organizations in practice.

Key words:

Monetary fund, benefit, public administration, basic creation, performance.

JEL Classification: H63, H72

Bod zvratu jako podnikový ukazatel ekonomické efektivity

Ing. Josef Košťálek, Ph.D., Ing. Petra Králová, Ph.D.

Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, Ústav ekonomiky a managementu
Technická 5, 16628 Praha 6
josef.kostalek@vscht.cz, petra.kralova@vscht.cz

1. Úvod

Realizace vládního úsporného balíčku v kombinaci s aktuálními výhledy na ekonomickou situaci implikuje predikci zásadních vývojových trendů v oblasti řízení ekonomických subjektů, zejména se jedná o nedostatek vhodných zaměstnanců na přehřátém trhu práce, vysoké ceny energií, omezení zdrojů z dotačních programů, vysoké úrokové sazby u sjednaných úvěrů, silná zahraniční konkurence atd. To vše přinese nové výzvy pro všechny oblasti řízení podnikatelských subjektů všeho druhu. Podniky pokud budou chtít v současné nelehké situaci uspět budou muset aplikovat precizní způsoby podnikového řízení s akcentem na dobře propracované účetní systémy schopné věrohodně informovat nejen o ekonomických údajích podniku jako celku, ale také a to hlavně o jednotlivých podnikových úsecích až do úrovně jednotlivých pracovišť a to za účelem měření a vyhodnocování efektivity každé podnikové aktivity pomocí vhodných ukazatelů. Tento článek si klade otázku jaký vhodný ukazatel použít a popisuje jak pro měření podnikové efektivity použít bod zvratu, jako kritické množství produkce, při kterém zisk začíná přecházet ve ztrátu.

2. Použití bodu zvratu jako ukazatele efektivity

Bod zvratu nebo také kritické množství produkce se obecně určí z rovnice, kde na jedné straně jsou celkové náklady a na druhé straně jsou celkové výnosy viz vztah 1, popisující situaci na nejjednodušším případě, kdy je cena konstantní a náklady v závislosti na objemu produkce rostou lineárně.

$$FN + vn \cdot Q = p \cdot Q \Rightarrow Q_{kr.} = \frac{FN}{p-vn} \quad (1.)$$

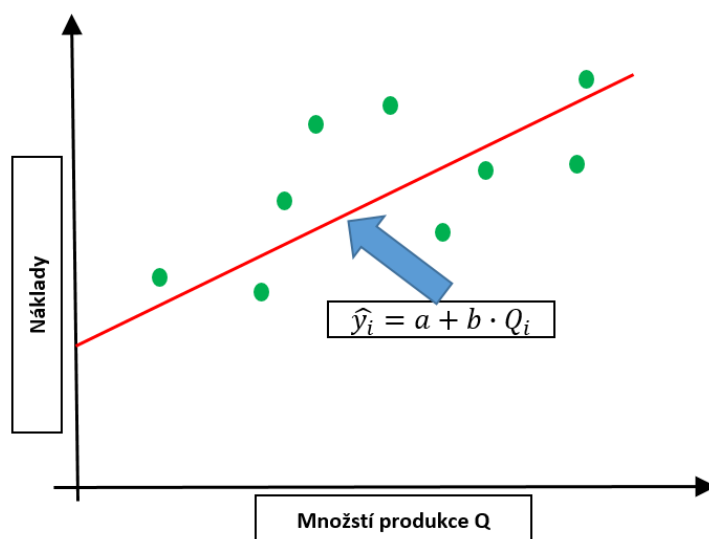
Kde: FN – fixní náklady, vn – variabilní náklady na jednotku produkce (např. 1 ks), Q – obecné množství produkce a $Q_{kr.}$ – kritické množství produkce.

Hovoříme-li o jednotlivých úsecích podniku, ve kterých se realizují jednotlivé činnosti potom důsledkem těchto činností vznikají náklady a na druhé straně tyto činnosti vytvářejí nějakou přidanou hodnotu, kterou je možné kvantifikovat ve finančních jednotkách na jednu měrnou jednotku produkce (např. ks). Tato přidaná hodnota zde supluje cenu „p“ v systému, kde se jednotlivé úseky nebo pracoviště podniku jsou vůči sobě ve vztahu prodejce a kupující. Potom z logiky věci bod zvratu je ukazatel, kde čím nižší hodnota tím lepší výsledek. Říká vlastně kolik např. ks musí být minimálně vyrobeno a činnost úseku nebo pracoviště je rentabilní, jestliže skutečně vyrobené množství produkce je vyšší. A samozřejmě, že je zde prostor pro výpočet odvozeného ukazatele, který říká kolikrát je skutečně vyrobené množství vyšší a nebo o kolik procent je vyšší. Úspory fixních nebo variabilních nákladů se projeví ve snížení kritického množství neboli v hodnotě bodu zvratu viz vztah 1.

Potom víme s jakou hodnotou bodu zvratu např. dané pracoviště pracuje, snažíme se o jeho snižování, máme nástroj jak vyhodnocovat ekonomickou efektivitu tohoto pracoviště v čase, můžeme detekovat přínosy generované investicí nebo zavedením změny ve výrobním systému. Samozřejmě i když tento princip má obecnou platnost bude nejlépe využitelný v podmínkách průmyslové výroby. Ovšem průmysl je nejdůležitější součástí tvorby HDP v ČR. A vysoké ceny energií všeho druhu dopadají nejvíce nepříznivě právě na sektor průmyslové výroby. Kde vyvolávají aktuální potřebu na monitorování rentability výrobního procesu, (Švecová, 2021).

3. Identifikace fixních a variabilních nákladů

Jako vstupní hodnota pro výpočet bodu zvratu, ale také pro jiné analýzy ekonomických údajů v podniku je vhodné mít nástroje pro identifikaci velikosti fixních nákladů (složky celkových nákladů, které se v závislosti na objemu produkce nemění) a variabilních nákladů (složky celkových nákladů, která se s objemem produkce mění). Jednou z možností jak vyřešit tento úkol je aplikovat statistickou metodu nazývanou se regresní a korelační analýza viz obrázek 1.

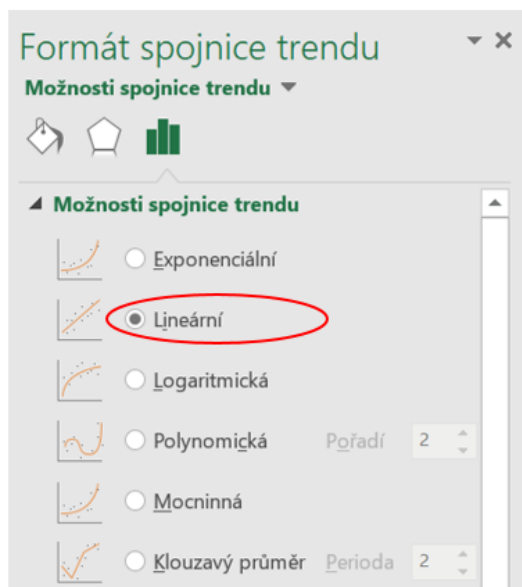
Obrázek 1: Princip proložení hodnot nákladů vyrovnávací křivkou
Zdroj: Vlastní

Pokud známe hodnoty nákladů pro různé hodnoty produkce (zelené body na obrázku 1) můžeme body proložit křivkou modelující vývoj nákladů na objemu produkce (červená přímka na obrázku 1), kde velikost fixních nákladů reprezentuje hodnota „a“ (absolutní člen) a velikost variabilních nákladů na jednotku produkce odpovídá hodnotě „b“ (lineární člen). Pro ilustraci tohoto principu byl zvolen jednoduchý příklad, kde vyrovnávací křivkou je přímka. Hledané hodnoty fixních a jednotkových variabilních nákladů reprezentované koeficienty vyrovnávací přímky lze vypočítat ze vztahů 2 a 3, kde hodnoty celkových nákladů jsou označovány symbolem N_i .

$$vn = b = \frac{n \sum_{i=1}^n Q_i \cdot N_i - \sum_{i=1}^n Q_i \sum_{i=1}^n N_i}{n \sum_{i=1}^n Q_i^2 - (\sum_{i=1}^n Q_i)^2} \quad (2.)$$

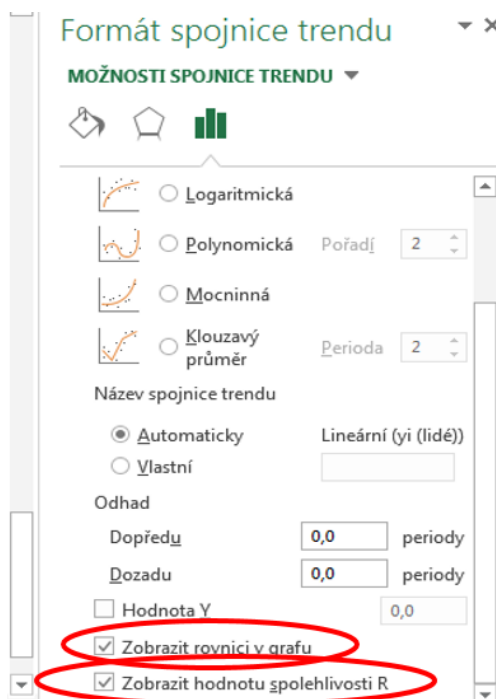
$$FN = a = \frac{\sum_{i=1}^n N_i}{n} - b \cdot \frac{\sum_{i=1}^n Q_i}{n} = \bar{N} - b \cdot \bar{Q} \quad (3.)$$

Tento výpočet není nutné provádět ručně, neboť lze použít výpočetní techniku, kde vztahy 2 a 3 jsou zabudovány např. v MS Excelu v podobě statistických funkcí: „LINREGRESE“ a „INTERCEPT“. Nebo vložit hodnoty do grafu a následně použít možnost „Přidat spojnicí trendu“ viz obrázek 2.

Obrázek 2: Přidání spojnice trendu
Zdroj: Vlastní

Tímto způsobem jsme schopni sestavit matematický model popisující závislost nákladů na objemu produkce. Z obrázku 2 je dobře patrné, že můžeme použít kromě přímky ještě jiné vyrovnávací křivky.

Obrázek 3: Určení přesnosti nákladových modelů
Zdroj: Vlastní

Informaci o tom, jaká vyrovnávací křivka je nejvhodnější, můžeme opět získat velmi snadno, tím že v menu ilustrovaném na obrázku 2 použijeme nástroj pro přesnost modelu viz obr. 3 a červeně označená možnost „Zobrazit hodnotu spolehlivosti R“ (předchozí označená možnost způsobí napsání rovnice představující zmíněný nákladový model). Tato hodnota přesnosti při takto použitém postupu v MS Excelu se bude pohybovat vždy v rozmezí 0 až 1 a čím je bližší hodnotě 1, tím vyšší přesnost model vykazuje. Druhá odmocnina z této hodnoty se nazývá korelační index resp. pro lineární křivku (přímku) korelační koeficient a dá se vypočítat pomocí vzorců, což na tomto místě není nutné rozvádět (Kožíšek, 2014). Pro naše účely je podstatné jen to, že při složitějším vývoji nákladů v závislosti na objemu produkce, kde trend vývoje není lineární vybereme z nabízené sady křivek resp. funkcí některé z nich a jako výslednou vybereme tu, která vykáže zmiňovanou hodnotu nejvyšší (bližší jedné) – takový model vykazuje z různých možností konstrukce modelů nejvyšší přesnost. Opět bude platit, že hodnota absolutního členu výsledné funkce bude odpovídat hodnotě fixních nákladů a hodnota variabilních nákladů bude funkcí objemu produkce, viz vztahy 4 a 5.

$$N = 1,4x^2 + 20x + 5000 \quad (4.)$$

Nákladový model získaný přidáním spojnice trendu v MS Excelu.

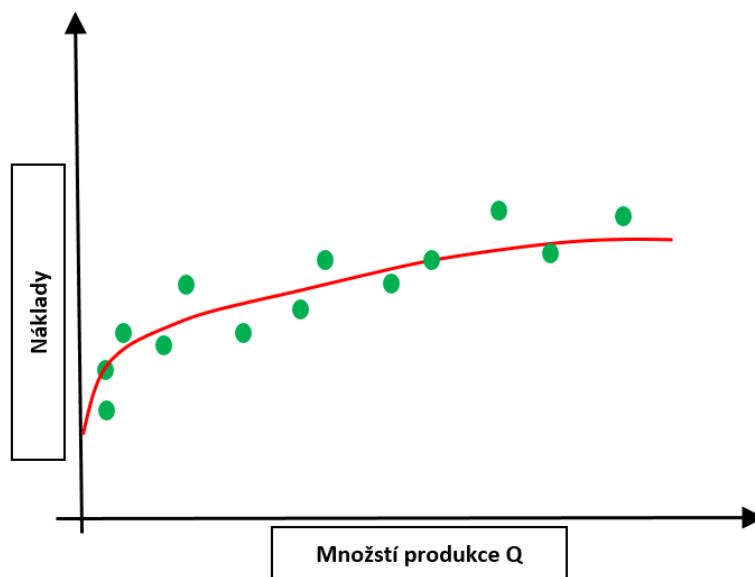
Hodnota fixních nákladů je 5000 finančních jednotek.

$$VN = 1,4x^2 + 20x \quad (5.)$$

Funkce variabilních nákladů, kde objem produkce je symbolizován proměnnou x.

3.1. Vytvoření nákladových modelů pomocí funkcí, které MS Excel nenabízí

Funkce celkových nákladů závisující na objemu produkce bude vždy rostoucí a velmi častým případem je degresivní růst, (Ravindran, 2023), viz zelené body na obrázku 4. Potom hledáme vhodný model, pro popsání této závislosti, což je interpretováno červenou křivkou na obr. 4. A vhodnou možností jakou funkcí takovou křivku popsat je funkce pojmenovaná po svém autorovi finském statistikovi jménem Leo Waldemar Törnqvist žijícím v letech 1911 až 1983.

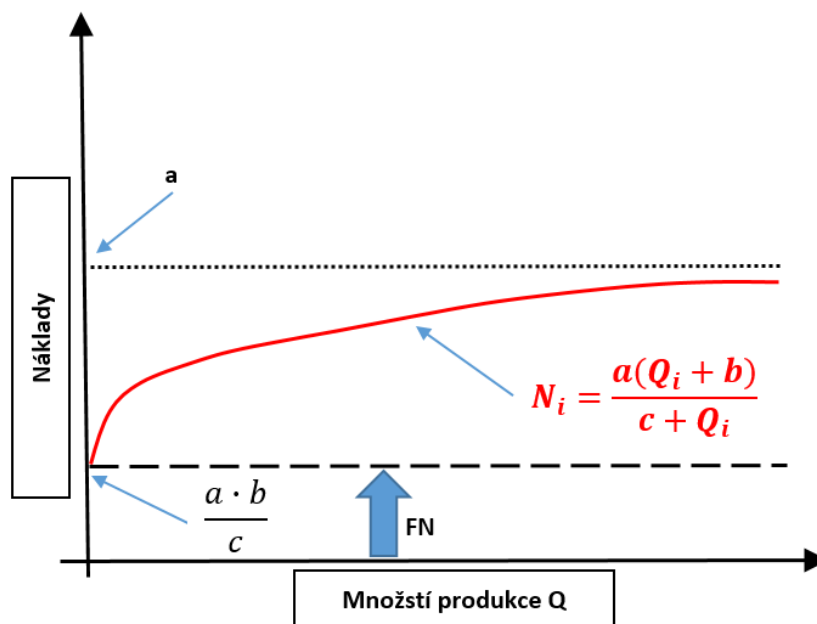
Obrázek 4: Modelování degresivně rostoucích nákladů pomocí Törnqvistovi funkce
Zdroj: Vlastní

$$N_i = \frac{a(Q_i+b)}{c+Q_i} \quad (6.)$$

Existuje víc druhů Törnqvistových funkcí, ale pro naše účely se hodí tento typ popsany vztahem 6, kde celkové náklady jsou označeny jako N a množství produkce jako Q a koeficienty funkce jsou: „ a “, „ b “, „ c “. Hodnota fixních nákladů se dá snadno vyjádřit viz vztah 7, když za Q dosadíme nulu, (Kavan, 2007).

$$FN = a \cdot \frac{b}{c} \quad (7.)$$

Dále je možné odvodit, že kdyby se produkce Q limitně blížila k nekonečnu budou celkové náklady konvergovat k hodnotě koeficientu „ a “ viz obrázek 5.

Obrázek 5: Vlastnosti Törnqvistovi funkce
Zdroj: Kavan, 2007, vlastní zpracování

Nyní máme k dispozici vlastnosti zvolené funkce, ale je nutné najít odpověď na otázku jak najít hodnoty koeficientů „ a “, „ b “, „ c “. A jak je najít, když nemáme specializovaný statistický software (možná, že ani tam by tento typ funkce nebyl k dispozici) a v nabídce MS Excelu už vůbec není viz obrázek 2. a nabízené funkce nedávají modelu potřebnou přesnost. Získání koeficientů je možné realizovat pomocí MS Excelu ovšem za provedení vlastního výpočtu. Východiskem je podstata metody nejmenších čtverců viz vztah 8, který uvádí vzorec pro výpočet reziduálního rozptylu, který hodláme minimalizovat (metoda nejmenších čtverců má různé modifikace a naše východisko je jednou z nich), (Kožíšek, 2014).

$$S_{yx}^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (y_i - \hat{y}_i)^2 = \min., \text{ kde } y_i \text{ je reálná a } \hat{y}_i \text{ modelová hodnota} \quad (8.)$$

Když vyjdeme z obecného principu popsány vztahem 8 a dosadíme do něho naši nákladovou situaci dostaneme vztah 9.

$$\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left(N_i - \frac{a(Q_i+b)}{c+Q_i} \right)^2 = \min. \quad (9.)$$

Když si představíme „n“ hodnot nákladů N_i odpovídající hodnotám produkce Q_i , což je přesně situace, která je interpretována graficky pomocí zelených bodů na obrázku 4 a tyto hodnoty dosadíme do vztahu 9, potom jsme schopni hledané hodnoty koeficientů vypočítat pomocí nástroje „Řešitel“. Postup by vypadal takto, vytvoříme model pracující se třemi proměnnými „a“, „b“, „c“, podle vzorce vytvoříme výpočet skládající se z mezi výpočtů sečteným pomocí funkce „Suma“ a to je hodnota účelové funkce, pro kterou nastavíme minimum a tím je výpočet dokončen neboť model nemá žádné omezující podmínky.

Potom je možné modelovat vývoj nákladů v závislosti na objemu produkce, protože hodnoty vypočtených proměnných dosadíme za koeficienty do vztahu 6. Dále je možné určit hodnotu fixních nákladů dosazením těchto koeficientů do vztahu 7.

Hodnota účelové funkce v tomto případě představuje hodnotu vypočítaného reziduálního rozptylu, který použijeme při výpočtu korelačního indexu I_{yx} , viz vztah 10, což nám kvantifikuje již zmiňovanou přesnost modelu, kde reziduální rozptyl je v čitateli a celkový rozptyl v našem případě z hodnoty nákladů našich „n“ případů je ve jmenovateli, (Kožíšek, 2014). Celkový rozptyl z nákladů můžeme určit velmi snadno pomocí statistické funkce „VAR.P“.

$$I_{yx} = \sqrt{1 - \frac{S_{yx}^2}{S_y^2}} \quad (10.)$$

Stejný postup výpočtů lze nasadit na jiný typ křivky resp. funkce, která se nám bude zdát vhodná vzhledem k charakteru vývoje nákladů na objemu produkce. A samozřejmě opět můžeme použít větší počet funkcí a z nich provést výběr na základě hodnot korelačních indexů.

4. Závěr

Článek popisuje výpočetní aparát s potenciálem určit z historických dat funkce celkových nákladů a hodnoty fixních nákladů. Kde historické hodnoty jsou náklady pro různé hodnoty produkce a logickým požadavkem je, aby jejich počet byl co nejvyšší. Ze znalosti podoby nákladových funkcí jsme schopni vypočítat bod zlomu neboli kritickou hodnotu produkce, při které ztráta přechází v zisk. A to konkrétně z rovnice s jednou neznámou, kterou je právě toto kritické množství produkce, kde tuto rovnici dostaneme tím, že na jednu stranu dáme funkci celkových výnosů závisující na objemu produkce a na druhou stranu rovnice dáme funkci celkových nákladů. Bod zvratu uvažujeme jako možný vhodný ukazatel ekonomické výkonnosti výrobních úseků a pomocí tohoto ukazatele je možné: hodnotit vývoj tohoto úseku v čase, porovnávat jednotlivé úseky mezi sebou, stanovovat ekonomické cíle pro jednotlivé úseky (pokud se jim podaří dosáhnout nižšího bodu zvratu než bylo plánováno, bylo dosaženo lepších výsledků) atd. I identifikace nákladů na variabilní a fixní může být užitečná např. za účelem dalších analýz pracujících např. s hodnotami průměrných fixních nákladů. Kde hlavním účelem určování těchto ukazatelů je snaha o detailní monitorování nákladů za účelem maximálního hledání úspor napříč výrobním procesem jako odpověď na vyrovnání se s aktuální nesnadnou situací.

Literatura

- [1] Kavan, M. (2007). *Projektový management inovací*. Praha: ČVUT.
- [2] Kožíšek, J., Stieberová, B. (2014). *Statistická a rozhodovací analýza*. Praha: ČVUT.
- [3] Ravindran, R. et al. (2023). *Supply Chain Engineering*. CRC Press.
- [4] Švecová, L., Veber, J. (2021). *Produkční a provozní management*. Praha: Grada.

Abstrakt

Cílem tohoto článku je popsat a vysvětlit proces analýzy nákladů. Je zde popsáno jak používat různé typy kvantitativních metod. Potom můžeme určit tvary funkcí celkových nákladů a variabilních nákladů a hodnotu fixních nákladů. Cílem je použít tyto výsledky jako měřitelné veličiny, které nám budou dávat informace o nákladové efektivitě. Hlavním cílem je vypočítat z nich bod zvratu a použít ho jako podnikový ekonomický ukazatel. Tento podnikový ukazatel má pomoci s měřením ekonomické efektivity a tím přispět k hledání úspor v nákladech.

Klíčová slova:

Fixní náklady, variabilní náklady, bod zvratu, analýza nákladů.

The break-even point as a corporate indicator of economic efficiency

Abstract

The objective of this paper is to describe and explain the cost analysis process. It describes how to use different types of quantitative methods. We can then determine the shapes of the total cost and variable cost functions and the value of fixed costs. The goal is to use these results as measurable quantities that will give us information about cost effectiveness. The main goal is to calculate the break-even point from them and use it as a business economic indicator. This corporate indicator is intended to help measure economic efficiency and thereby contribute to the search for cost savings.

Key words:

Fixed costs, variable costs, break-even point, cost analysis.

JEL klasifikace: C44

Relevantnosť/nerrelevantnosť komunikácie s Chat GPT v účtovníckych témach

prof. Ing. Mgr. Renáta Pakšiová, PhD.

Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta hospodárskej informatiky,
katedra účtovníctva a audítorstva
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava
renata.paksiova@euba.sk

1. Úvod

Účtovníctvo ako vedecká aj praktická ekonomická disciplína je špecifická potrebou používania správnych pojmov a formulovania odpovedí v kontextovo správnych vzťahoch v komunikácii tak, aby závery z nej prijaté boli relevantné pre používateľov týchto informácií. V jednotlivých svetových jazykoch, ako aj v konkrétnych právnych úpravách účtovníctva jednotlivých krajín sú zavedené pojmy a ich definície, bez používania ktorých význam komunikovaných skutočností môže byť skreslený, ba dokonca nesprávny. Preto je dôležité v jazykových modeloch umelej inteligencie dôsledne sledovať komunikačný potenciál a presnosť a správnosť poskytnutých odpovedí. Množstvo informácií, ktoré tieto modely generujú je tiež v samej podstate často neužitočné a môže spôsobovať problémy v pochopení kontextov a vzájomných väzieb jednotlivých tém, ak je komunikácia vedená nesprávne. Často krát je potom využívanie týchto modelov časovo náročné a aj kontraproduktívne, ak nie je správne vedená komunikácia s príslušným modelom umelej inteligencie. Na druhej strane možno zdôrazniť veľký potenciál týchto modelov pri ich vhodnom aplikovaní tak vo výučbovom procese študentov, ako aj v praxi ekonomických disciplín. Ich správne využitie umožní úsporu času a podporí plnenie personifikovaných potrieb ich používateľov ako zostavovateľov ale aj užívateľov informácií v rozhodovaniach. Problematika ich správneho používania je stále viac diskutovaná tak v odbornej, vedeckej aj politickej rovine, no je zrejmé, že nástroje umelej inteligencie sa využívajú, využívajú a aj budú využívať. Je preto potrebné vo vzdelávaní k tejto špecifickej oblasti pristupovať tak, aby všetky generácie vedeli využiť potenciál nástrojov umelej inteligencie s vedomím ich rizík a naučenými postupmi eliminácie negatívnych efektov ich používania. V tomto zmysle bude aplikovanie kritického myslenia nadobúdať zásadný význam naprieč celou spoločnosťou a nepochybne aj v profesiách, ako je účtovníctvo a audítorstvo, ktoré sú viacerými výskumami zaraďované medzi profesie, ktoré používanie nástrojov umelej inteligencie ovplyvnia najviac.

Najmä vo fáze vzdelávania študentov, budúcich absolventov pôsobiacich v účtovníckych profesiách je preto dôležité zabezpečiť, aby nedochádzalo k zdeformovaniu základných vedomostí, ktoré budú základným stavebným kameňom na ceľ ich profesionálnej ceste vzdelávania počas celoživotnej kariéry v oblasti účtovníctva a výkazníctva.

V rámci príspevku sa zameriame na niektoré skutočnosti, ktoré uplatňovanie nástrojov umelej inteligencie vo vzdelávaní v účtovníckych témach môžu ovplyvniť a to tak v pozitívnom, ako aj negatívnom zmysle. Prioritne sa budeme venovať Chatu GPT, ako v súčasnosti najfrekvencovanejšiemu nástroju jazykovej umelej inteligencie poskytovanej aj v Slovenskom aj Českom jazykovom móde.

2. Chatboti ako nahradenie osobnej poradne

V posledných mesiacoch sme svedkami prudkého rozmachu modelov a aplikácií umelej inteligencie, ktoré už dlhodobo boli používané vo viacerých nástrojoch v online priestore, len ich využívanie nebolo spájané s pojmom umelá inteligencia. Masívne sa začali vyvíjať a používať po zavedení Chat GPT a otvorení jeho používania pre verejnosť na prelome rokov 2022 a 2023. Ako príklad aplikovania jazykovej (textovej) umelej inteligencie si môžeme uviesť rôzne chatboty, ktoré už dávnejšie využívali a aj využívajú na svojich internetových stránkach, či mobilných aplikáciách obchodníci, ale aj banky, či poisťovne, ba dokonca aj štátne inštitúcie.

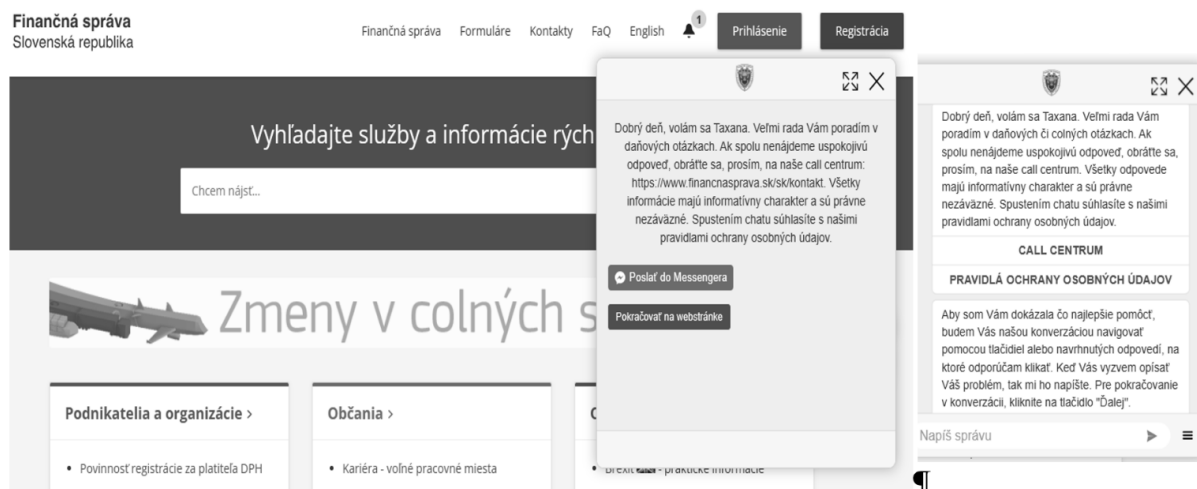
Chatbot je nastavený program, ktorý dokáže komunikovať s ľuďmi prostredníctvom textu alebo hlasu tak, že sa snaží napodobniť ľudskú konverzáciu a poskytnúť užitočné informácie, služby alebo inú podporu. Chatboty môžu fungovať v rôznych prostrediach, ako sú napríklad webové stránky, mobilné aplikácie, sociálne médiá, hlasoví asistenti alebo telefóny. Často bývajú nastavené na jednoduchých pravidlách, ktoré určujú, ako reagovať na určité slová alebo frázy, alebo na pokročilejších technológiách, ako sú textové (jazykové) modely umelej inteligencie, ktorá umožňuje chatbotu učiť sa z konverzácií a prispôbovať sa potrebám a preferenciám používateľov. Chatboty sa už dlho využívajú v rôznych oblastiach, ako sú napríklad zákaznícka podpora, marketing, nákupy, vzdelávanie, zábava, zdravotníctvo, cestovanie. K výhodám ich aplikácie patrí napríklad zvýšenie efektivity, zníženie nákladov, zvýšenie dostupnosti, zlepšenie personalizácie, zlepšenie zákazníckej spokojnosti, zvýšenie angažovanosti alebo zlepšenie ponímania značky. Chatboty však môžu mať aj niektoré nevýhody, riziká, alebo problémy, ako sú napríklad nedostatok presnosti, spoľahlivosti alebo konzistencie, porušovanie etiky, bezpečnosti alebo zákonnosti, zneužívanie, narušovanie ľudskej práce, kreativity alebo zodpovednosti. Preto je aj v tejto oblasti dôležité, aby používatelia chatbotov boli opatrní, kritickí, informovaní a zodpovední.

Napríklad v Slovenskej republike Finančná správa využíva Chatbot Taxana na stránke <https://www.financnasprava.sk/sk/titulna-stranka> (obr. 1), ktorý po vypísaní problému dopytovateľom komunikáciu ďalej usmerňuje a odpovedá na stanovené otázky z oblastí daní na základe rozhodovacieho stromu. Chatbot Taxana je výsledkom digitalizácie a inovácie finančnej správy v SR, ktorá chce uľahčiť procesy a služby pre daňovníkov. Chatbot Taxana je prvý chatbot, ktorý spustila štátna inštitúcia na Slovensku už v roku 2018 (Finančná správa, 2023). Pri komunikácii s týmto chatbotom je možné zvoliť aj oblasť daní, ktorá je v komunikovanom probléme prevládajúca. Chatbot Taxana funguje na princípe vyskakovacieho okna, v ktorom používateľ môže zadať svoju otázku alebo tému, ktorá ho zaujíma. Chatbot potom identifikuje kategóriu alebo podkategóriu témy na základe kľúčových slov alebo fráz, ktoré používateľ použil a poskytne mu relevantné informácie, odkazy, príklady alebo ďalšie doplnkové otázky, ktoré mu pomôžu získať odpoveď na otázku. Taxana sa neustále učí z konverzácií s používateľmi a zvyšuje svoju presnosť a užitočnosť. Odpovede sú tu generované automaticky a vychádzajú z predefinovaných komunikačných variant, automatických rozhodovacích stromov bez zásahu človeka do odpovedí. Keď sa takouto komunikáciou nenájde riešenie, je zasielaný oficiálny dopyt na vyjadrenie stanoviska, ktoré spracujú pracovníci Finančnej správy v rámci poradenstva.

V Slovenskej republike je, aj v ďalšej štátnej inštitúcii, konkrétne v Sociálnej poisťovni, využívaný chatbot na stránke <https://www.socpoist.sk/> (2023) ako poradňa s preddefinovanými najčastejšími otázkami a odpoveďami formou, kde sa komunikácia usmerňuje výberom preddefinovaných otázok a tém, ktoré chce dopytovateľ vysvetliť prostredníctvom voľby jednej

z navrhnutých možností. Funguje ako online poradňa a spôsob komunikácie je zobrazený na obr. 2.

Obr. 1 Chatbot Finančnej správy SR s menom Taxana

Zdroj: Fin. správa, 2023 (<https://www.financnasprava.sk/sk/titulna-stranka>)

Obr. 2 Chatbot Sociálnej poisťovne v SR

Zdroj: Sociálna poisťovňa, 2023 (<https://www.socpoist.sk/>)

Forma chatbotou sa stáva viac frekventovanou, lebo znižuje personálne nároky a preťaženosť pracovníkov inštitúcií pri základných a opakovaných otázkach a problémoch dopytovateľov, čím sa znižujú aj personálne náklady a môže sa zvyšovať efektívnosť práce zamestnancov v iných oblastiach.

3. Chat GPT vo vzdelávacom procese z pohľadu bariér jeho správneho používania

V kontexte vzdelávania je stále naliehavšia otázka, ako efektívne s nástrojmi umelej inteligencie pracovať aj v oblasti vzdelávania, keďže ich správne používanie ovplyvní

vedomostnú a vzdelanostnú úroveň všetkých ďalších generácií, ktoré týmto systémom vzdelávania od nástupu AI budú ovplyvnené. Tieto generácie budú tvoriť budúcnosť celej spoločnosti tak na lokálnych, národných aj nadnárodných úrovniach.

Najväčšie riziká, ktoré sme identifikovali sú v oblasti správneho používania AI tak, aby bolo ich používanie prínosom a nie bariérou v kvalitnom vzdelávaní našich študentov. Na uvedené skutočnosti sme sa spýtali aj s chatbota GPT 3.5. Pri otázke „Aké sú bariéry v správnom používaní Chat GPT“ položenej v samotnom GPT 3.5 – chatbot (<https://thechatgpt.ai/sk/chat>, 10. 10. 2023), ktorá je v súčasnosti bezplatnou službou bez potreby sa registrovať a má kapacitu 2 otázky, či samostatné chatovacie vlákna denne. V odpovedi boli uvedené nasledujúce skutočnosti - bariéry, ktoré boli zovšeobecnené pre chatovacie AI ako je GPT:

- Lingvistické obmedzenia: AI modely, ako je GPT, môžu mať obmedzený jazykový rozsah a problémy so správnym porozumením slangových výrazov, hovorovej reči a regionálnych dialektov. To by mohlo viesť k nesprávnym alebo nepresným odpovediam.
- Nedostatočná znalosť aktuálneho kontextu: GPT modely poskytujú odpovede na základe predchádzajúcich slov vo vstupe, avšak nemajú schopnosť aktívne sledovať a porozumieť aktuálnemu kontextu. To môže spôsobiť zmätenie alebo poskytnutie neúplných odpovedí.
- Bias: Chatovacie AI modely sú učené z veľkého objemu existujúcich textov, ktoré môžu obsahovať zakorenený bias, či zaujatosť voči určitým skupinám ľudí alebo názorom. Tieto modely môžu neúmyselne reprodukovать tento bias pri odpovedaní na otázky alebo poskytovaní informácií.
- Nepochopenie etiky: GPT a podobné modely nemajú morálnu alebo etickú vedomosť. Môžu poskytovať nevhodné, radikálne, neetické alebo dokonca nezákonné rady alebo informácie, ak im nebudú poskytnuté primerané výchovné podklady alebo obmedzenia.
- Dôležitosť overovania informácií: Chatovacie AI modely, vrátane GPT, nemajú schopnosť overiť pravdivosť informácií, ktoré poskytujú. Preto je potrebné byť obozretný a nezávisle overovať informácie získané od takýchto modelov.
- Nedostatočná gramatická správnosť: Napriek tomu, že GPT modely majú dobré porozumenie jazyka, ich výstupy môžu obsahovať gramatické chyby.
- Nekonzistentnosť odpovedí: GPT modely môžu poskytovať nekonzistentné odpovede na rovnakú otázku v rôznych situáciách, čo môže viesť k zmäteniu používateľa.
- Nedostatok sympatie alebo emócií: Chatovacie AI modely nedisponujú schopnosťou prejať sympatiu alebo emócie, čo môže obmedziť kvalitu interakcie s používateľom.
- Odpovedanie na manipulatívne otázky: GPT modely môžu byť zraniteľné voči manipulácii prostredníctvom zavádzajúcich otázok alebo pokusov o získanie nevhodných informácií.
- Neschopnosť poskytnúť dôkazy alebo zdroje: GPT modely zvyčajne nevedia identifikovať konkrétne dôkazy alebo poskytnúť citácie na podporu svojich odpovedí.
- Nepresnosť v odborných témach: GPT modely nemusia mať presné znalosti v odborných oblastiach alebo môžu poskytovať neúplné a nepresné informácie.
- Nedostatok kontroly nad šumom: Chatovacie AI môžu produkovať nepotrebný šum alebo nadbytočné informácie, ktoré nie sú prospešné pre používateľa.
- Nezmyselné alebo absurdné odpovede: GPT modely môžu niekedy produkovať odpovede, ktoré nie sú súvisiace s otázkou alebo sú nezmyselné.
- Nedostatok kontroly nad rečníckymi štýlmi: GPT modely nevedia presne imitovať alebo prispôbiť sa konkrétnym rečníckym štýlom, čo môže byť problémom v istých situáciách.
- Nekompatibilita s viacjazyčnými konverzáciami: GPT modely môžu mať obmedzenú schopnosť pracovať s viacjazyčnými konverzáciami alebo sa ťažko vysporiadať s viacerými jazykmi naraz.

- Nedostatočné porozumenie nevyslovených intentov: GPT modely môžu mať problémy s porozumením skrytých intentov za otázkami alebo žiadosťami, ktoré nie sú priamo vyjadrené v texte.
- Neschopnosť kontrolovať dĺžku odpovedí: GPT modely môžu vytvárať príliš dlhé odpovede, ktoré nielenže môžu byť neefektívne, ale aj ťažko čitateľné.
- Omeškanie pri reakcii: GPT modely sa dostávajú do limitov pri spracovaní veľkej prevádzky, čo môže spôsobiť oneskorenie pri poskytovaní odpovedí.
- Odpovede, ktoré obsahujú osobné údaje: Chatovacie AI môžu neúmyselne odhaliť alebo požadovať od používateľa osobné údaje, čo by mohlo reprezentovať riziko v súkromí.
- Závislosť od kvality vstupu: GPT modely sú závislé od kvality a súvislosti poskytnutých vstupov. Ak je vstup nejasný alebo nepresný, môže to ovplyvniť kvalitu odpovedí.

Samotný chatovací model chatbot GPT na záver upozornil, že pri používaní chatovacej AI ako GPT je dôležité mať na pamäti tieto bariéry a kriticky rozmýšľať o odpovediach a výstupoch z týchto nástrojov. Uvedené bariéry ako vysokoškolský učiteľ vnímame rovnako, ako bolo zodpovedané a zhrnuté samotným modelom. Na niektoré z nich upozorníme na konkrétnych príkladoch v ďalšej časti príspevku.

4. Relevantnosť/nerelevantnosť odpovedí Chatu GPT vo výučbe účtovníctva

Príklad, ktorý bol poskytnutý na prvej prednáške z vyučovaného predmetu *Teória účtovníctva* v zimnom semestri 2023/2024 študentom druhého stupňa štúdia Fakulty hospodárskej informatiky Ekonomickej univerzity v Bratislave v študijnom programe Účtovníctvo a audítorstvo mal za cieľ upozorniť študentov na potrebu kriticky zhodnotiť relevantnosť komunikácie s bezplatným chatovacím modelom Chat GPT 3.5. Na obr. 3 a 4 uvádzame príklad komunikácie na obsah vyučovaného predmetu, a to "bilančné teórie". Keďže ide o historické teórie, nemal by byť problém s obmedzením jeho zdrojov do roku 2021.

Obr. 3: Odpovede Chat GPT na tému bilančných teórií

Default (GPT-3.5)

The screenshot shows a chat interface with a user prompt and a detailed AI response. The user asks for information about balance theories. The AI response explains that balance theories are concepts and models used to describe human behavior, particularly in social psychology and communication. It lists four specific theories: 1. Balance Theory (Fritz Heider), 2. Balance Theory in social structure (Theodore Newcomb), 3. Cognitive Dissonance (Leon Festinger), and 4. Network Theory of Belief (Peter Abell).

MO prosím napíš čo vieš o bilančných teóriách

Bilančné teórie, často nazývané aj teórie bilancie, sú koncepty a modely, ktoré sa používajú na vysvetlenie a pochopenie rôznych aspektov ľudského správania, najmä v oblasti sociálnej psychológie a komunikácie. Tieto teórie sa snažia vysvetliť, ako ľudia vnímajú a reagujú na svet okolo seba prostredníctvom procesu "bilancie" medzi rôznymi aspektmi ich života alebo názorov.

Tu sú niektoré z najznámejších bilančných teórií:

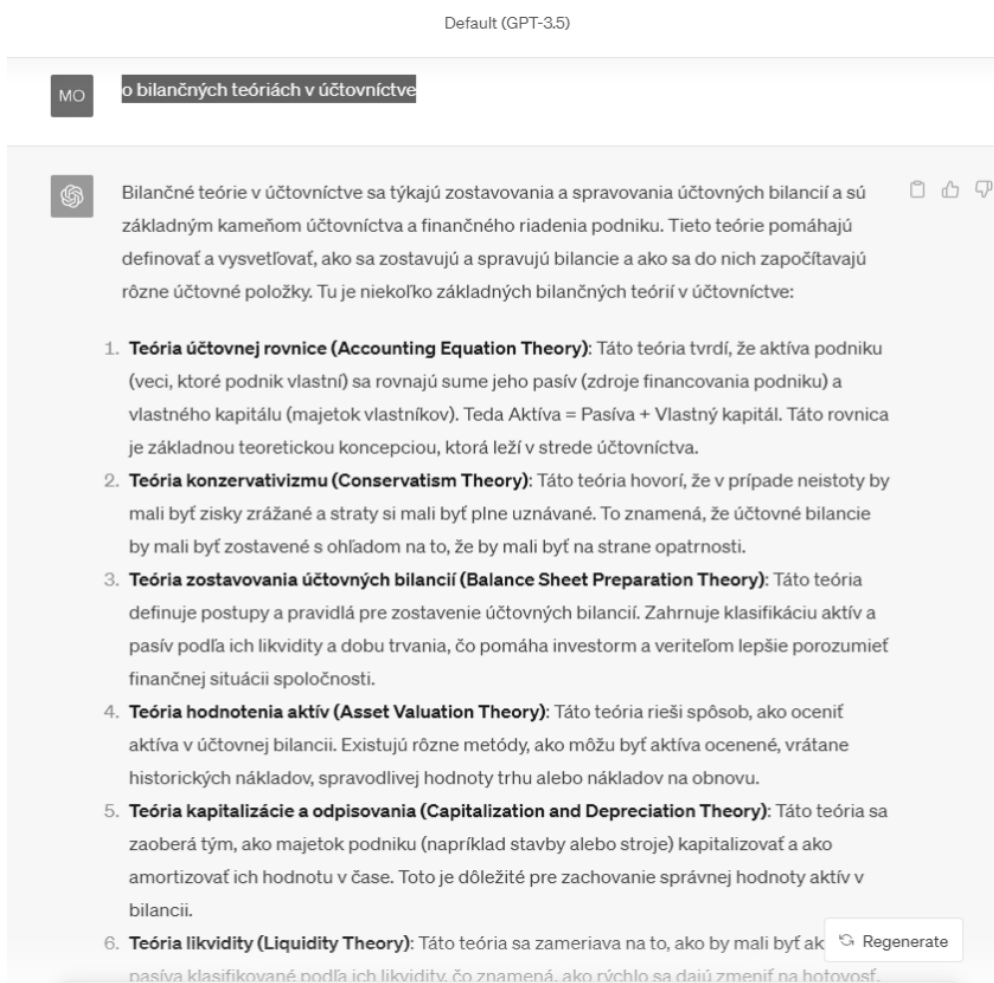
1. **Teória bilancie (Balance Theory):** Túto teóriu vyvinul Fritz Heider v 50. rokoch 20. storočia. Hovorí, že ľudia majú tendenciu hľadať rovnováhu vo svojich postojoch a vzťahoch. Ak je niečo v rozpore s našimi existujúcimi názormi alebo vzťahmi, budeme cítiť nepohodlie a budeme sa snažiť obnoviť rovnováhu.
2. **Teória bilancie (Balance Theory) v sociálnej štruktúre:** Táto teória, vyvinutá Theodorem Newcombom, rozšírila Heiderov pôvodný koncept na vzťahy medzi ľuďmi. Newcomb argumentoval, že vzťahy sú stabilné, keď je bilancia medzi názormi a postojmi v danom vzťahu.
3. **Teória cognitive dissonance (Kognitívna disonancia):** Túto teóriu rozvinul Leon Festinger. Hovorí, že ľudia majú tendenciu cítiť nepohodlie, keď sú v situácii, kde sú ich presvedčenia alebo správanie v rozpore. Aby obnovili rovnováhu, môžu buď zmeniť svoje presvedčenia, svoje správanie alebo ich hodnotiť iným spôsobom.
4. **Teória siete viery (Network Theory of Belief):** Túto teóriu vyvinul Peter Abell. Snaží sa vysvetliť, ako sa formujú a menia presvedčenia jednotlivcov prostredníctvom komunikácie a

Zdroj: Chat GPT 3.5, 18.9.2023

Pri prvej otázke komunikačného vlákna v Chat GPT 3.5, ako vidno z obrázka č. 3, bola odpoveď nástroja AI úplne z iných oblastí zamerania, ako sme hľadali v rámci nášho záujmu (účetníctva), odpoveď bola najmä z oblasti sociológie a psychológie a nie z oblasti účetníctva. Relevantnosť poskytnutých odpovedí v rámci týchto odborov nie sme schopní posúdiť, vzhľadom na naše odlišné odborné zameranie, no pokračovanie komunikácie môže upresniť zadanie otázky v intenciách nášho záujmu.

Po upresnení a doplnení požiadavky o oblasť záujmu – účetníctvo, pri pokračovaní komunikácie v rovnakom vlákne v Chat GPT 3.5 (obr. 4) možno vidieť, že niektoré odpovede sa už týkajú konkrétne požadovanej oblasti, účetníctva, no napriek tomu, sú tam nesprávne interpretované a zamieňané pojmy, nepresné formulácie a dokonca nesprávne uvedené rovnice a vzťahy. Hneď v prvej odpovedi je úplne nesprávne uvedená rovnica medzi aktívami, pasívami a vlastným imaním, ktorá má predstavovať bilančnú rovnicu a teda má správne byť $\text{Majetok} = \text{Záväzky} + \text{Vlastné imanie}$, resp. $\text{Strana Aktív Súvahy} = \text{Strana Pasív Súvahy}$, či $\text{Strana Aktív Súvahy} = \text{Záväzky} + \text{Vlastné imanie}$. Uvedená nesprávnosť v odpovedi ($\text{Aktíva} = \text{Pasíva} + \text{Vlastné imanie}$) možno vyplýva z nesprávneho prekladu pojmov a vzťahov do Slovenského jazyka, pri uvedenej komunikácii. Nič to však nemení na skutočnosti, že ak by sa študenti o túto informáciu v slovenskom jazyku opierali pri vzdelávaní, tak by si osvojili nesprávne základy a nezískali by relevantné a aplikovateľné informácie v súčasných podmienkach v Slovenskom jazyku, v ktorom väčšina študentov na Slovenských vysokých školách študuje účetníctvo.

Obr. 4: Odpovede Chat GPT na tému bilančných teórií v účetníctve

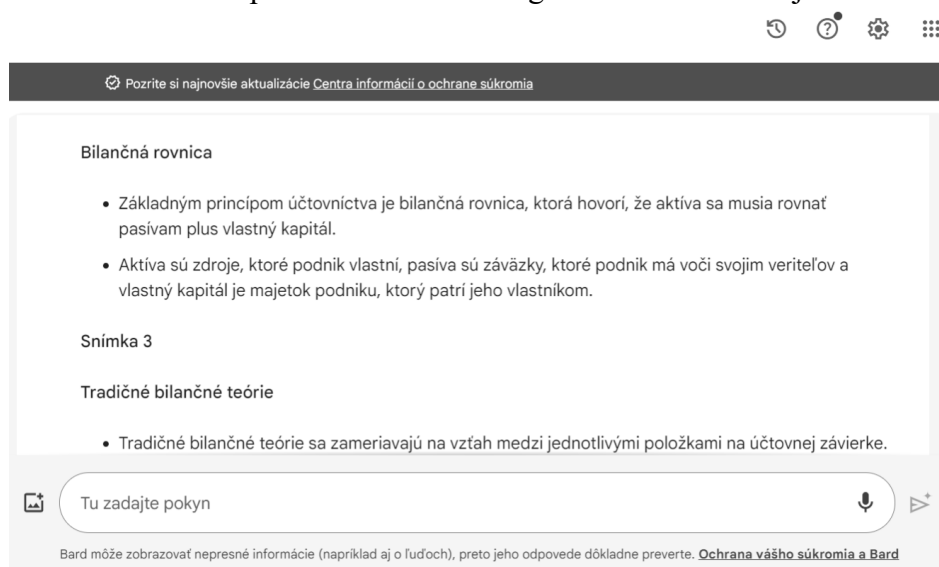

Zdroj: Chat GPT 3.5, 18.9.2023

Práve v tejto komunikácii sa prejavili niektoré predtým spomínané nedostatky Chatu GPT, ako sú lingvistické obmedzenia, nedostatočná znalosť aktuálneho kontextu, neschopnosť poskytnúť dôkazy alebo zdroje, nepresnosť v odborných témach, nezmyselné alebo absurdné odpovede.

Okrem Chatu GPT v súčasnosti existuje viac jazykových modelov umelej inteligencie. Rovnako bol otestovaný Bard od Googlu na tému bilančnej rovnice. Výsledná odpoveď s porovnateľnými nesprávnosťami s Chatom GPT je na obrázku 5.

Obr. 5: Odpoveď od Bard z Google na tému bilančnej rovnice

Zdroj: Bard od Google, 18.9.2023

Z uvedených príkladov vyplýva dôležitý poznatok: Aby používateľ nástroja umelej inteligencie, napr. Chatu GPT v rôznych verziách, mohol plnohodnotne využiť jeho pomoc, musí mať dostatočné podkladové vedomosti z danej problematiky, aby chyby a nepresnosti vedel odfiltrovať a opraviť na správne pojmy a vzťahy. Niekedy je takáto korektúra nepresností časovo aj vedomostne náročnejšia, ako samostatné spracovanie problematiky na úrovni vlastnej vedomostnej základne s jej postupným rozširovaním prostredníctvom relevantných primárnych literárnych zdrojov a všeobecne akceptovaných a overených vedomostných báz.

Pri komunikácii o všeobecne platných definíciách a žiadostiach o vysvetlenie základných pojmov, či väzieb možno pozorovať významovo správnejšie a dobre formulované odpovede Chatu GPT. Napríklad pri žiadosti o vysvetlenie čo je kritické myslenie, bola Chatom GPT (<https://chat.openai.com/>, 15.09.2023) poskytnutá táto odpoveď: „Kritické myslenie je schopnosť systematicky analyzovať, hodnotiť a syntetizovať informácie a argumenty s cieľom prísť k rozumne odôvodneným záverom. Je to dôležitá intelektuálna zručnosť, ktorá umožňuje jednotlivcom lepšie porozumieť svetu okolo seba, riešiť problémy, robiť informované rozhodnutia a efektívne komunikovať s inými ľuďmi.“

Používanie kritického myslenia je v súčasnosti, a bude aj v budúcnosti, kľúčové pre nadobúdanie, spracovávanie a používanie relevantných informácií všetkými používateľmi v spoločnosti. Je veľmi dôležité, aby sa študenti, ale aj učitelia, s jeho dôsledným aplikovaním v rôznych oblastiach čo najskôr oboznámili a na praktických cvičeniach účinnosť primeraných metód odskúšali. Na to by mal byť v rámci pedagogického procesu poskytnutý primeraný

priestor a zvolené vhodné metódy, a to nielen na vysokých školách, ale aj na nižších stupňoch vzdelávania.

K základným nepopierateľným výhodám využívania umelej inteligencie v pedagogickom procese patrí možnosť aplikácie personalizovaného prístupu k študentom, ich potrebám, obsahu, rýchlosti a používaným metódam. Učitelia môžu využiť nástroje umelej inteligencie na identifikáciu slabých miest vo vedomostiach a zručnostiach študentov a ponúknuť im ciele pomoc, čo zvyšuje úspešnosť výučby. Vďaka online vzdelávaniu s využitím umelej inteligencie majú študenti prístup k učebným materiálom a podpore kedykoľvek a kdekoľvek, čo zvyšuje flexibilitu ich vzdelávania. Rôzne nástroje umelej inteligencie, ktoré sa v súčasnosti veľmi intenzívne vyvíjajú, pomáhajú aj učiteľom v rôznych fázach a úlohách pedagogického procesu, napríklad dokážu rýchlo vytvoriť, ale aj hodnotiť testy a úlohy, čím uľahčujú učiteľom a študentom proces hodnotenia a zlepšujú rýchlosť poskytnutia spätných väzieb.

Profesionalita a kvalitná práca učiteľov, predovšetkým v dôslednom tréningu kritického myslenia študentov v blízkej budúcnosti budú výrazne ovplyvňovať vedomostnú základňu celej nasledujúcej generácie. Tento vplyv môže mať nepredstaviteľné, avšak nepochybne rozsiahle dôsledky v rôznych spoločenských oblastiach, v ktorých budú študenti ako absolventi škôl a študijných programov aktívne pôsobiť. Keďže používanie umelej inteligencie bude neodmysliteľnou súčasťou našej budúcnosti, nie je vhodné v školstve všeobecne ignorovať, či zakazovať využívanie nástrojov umelej inteligencie aj vo vzdelávacom procese. Ich rozšírenie mimo školského prostredia sa nedá zastaviť. Dôležité je ich využívanie optimálne riadiť a vychovávať študentov k obozretnému používaniu a aplikovaniu základných prvkov informačnej sebaochrany pred manipuláciou, deformáciami prijímaných informácií formou naučeného aplikovania kritického myslenia a sebadisciplíny.

5. Záver

Výhody v oblasti personalizácie vo vzdelávaní a prístupe k potrebám študentov ukazujú, ako umelá inteligencia môže pozitívne ovplyvniť vzdelávanie na vysokej škole a prispieť k lepším výsledkom a učebným skúsenostiam.

Aby používateľ nástroja umelej inteligencie, ako napríklad Chat GPT v rôznych verziách, mohol efektívne využiť jeho pomoc v odborných otázkach týkajúcich sa účtovníctva, je nevyhnutné, aby mal dostatočné základné vedomosti v danej oblasti. Tieto vedomosti mu umožnia rozpoznať a korigovať prípadné chyby a nepresnosti v poskytovaných informáciách, a to tak, aby bol zachovaný správny kontext a vzťahy. Niekedy môže byť táto korekcia chýb a nepresností časovo aj vedomostne náročnejšia, než samostatné štúdium a spracovanie problematiky na úrovni vlastnej vedomostnej základne s jej postupným rozširovaním prostredníctvom relevantných primárnych literárnych zdrojov a všeobecne akceptovaných a overených vedomostných báz.

Ak sa toto pravidlo nedodržiava a študenti sa spoliehajú na nepresné informácie, ktoré prijímajú z nerelevantných zdrojov, dochádza k významnému skresleniu a nesprávnemu pochopeniu informácií. Tieto nepresnosti môžu mať negatívny dosah na ďalšie vzdelávacie a rozhodovacie procesy, keďže študenti a absolventi môžu nesprávne informácie zahrnúť do svojich znalostí. Toto je najväčším rizikom masívneho a neregulovaného využívania nástrojov umelej inteligencie vo vzdelávaní.

Nie je v možnostiach učiteľa sledovať individuálnu vzdelávaciu bázu dát z komunikácie konkrétnych študentov s umelou inteligenciou mimo školy a nepretržité opravovanie

nesprávných informácií, aby nedošlo k pokrivenému obsahu nadobudnutých poznatkov. V podstate každý zo študentov môže mať úplne inú posilňovanú osvojenú nesprávnosť, či nepresnosť zapracovanú do svojej vedomostnej bázy, čo vyplýva z individuálne vedenej komunikácie študentov s nástrojmi umelej inteligencie. Preto je dôležité, aby nástroje umelej inteligencie v škole boli používané pod dohľadom učiteľa napríklad na časti hodiny, ktorá sa týka príslušnej problematiky. Učiteľ by mal aktívne riadiť komunikáciu so študentmi a uistiť sa, že sa aplikuje kritické myslenie pri hodnotení správnosti poskytovaných informácií umelou inteligenciou. Pri skupinovej práci študentov by mala byť diskusia vedená tak, aby sa posudzovala relevantnosť odpovedí a aby sa vyhľadávali primárne zdroje potvrdzujúce správnosť informácií. Týmto spôsobom sa študentom umožní efektívne zvládať nástroje umelej inteligencie a správne ich využívať vo všetkých oblastiach svojho rozvoja.

V týchto situáciách sa zvyšuje dôležitosť úlohy učiteľa ako moderátora diskusií, keďže vopred sa nedá úplne pripraviť na konkrétne situácie, ktoré vzniknú pri interakcii študentov s nástrojmi umelej inteligencie. Náročnosť a dôležitosť pedagogickej práce sa tak významne zvyšuje a dostáva sa na inú úroveň, ako sme boli doposiaľ zvyknutí. Rast dôležitosti kvalifikovaných učiteľov so širokým spektrom vedomostí v rôznych kontextoch a schopnosťami usmerniť študentov k aplikovaniu kritického myslenia v rôznych situáciách bude priamo úmerný nárastu množstva dostupných informácií, nástrojov umelej inteligencie s nejasným pôvodom tréningových dát pre poskytovanie riešení a odpovedí na rôzne otázky a problémy.

Literatúra

- [1] Bard od Google (2023) online: „*Vysvetli bilančnú rovnicu a bilančné teórie v účtovníctve*“ Online, dostupné na: <https://bard.google.com/chat/>
- [2] Fin. správa, Taxana (2023). Chatbot Taxana. Online, dostupné na: <https://www.financnasprava.sk/sk/titulna-stranka>
- [3] Finančná správa, (2023). Chatbot Taxana, charakteristika. Online, dostupné na: [extension://bfdogplmndidlpjfhhoijckpakkdjkkil/pdf/viewer.html?file=https%3A%2F%2Fwww.financnasprava.sk%2F_img%2Fpfsedit%2FDokumenty_PFS%2FPre_media%2FTIacove_spravy%2FRok_2020%2F2020.09.07_TS_taxana.pdf](https://www.financnasprava.sk/extension://bfdogplmndidlpjfhhoijckpakkdjkkil/pdf/viewer.html?file=https%3A%2F%2Fwww.financnasprava.sk%2F_img%2Fpfsedit%2FDokumenty_PFS%2FPre_media%2FTIacove_spravy%2FRok_2020%2F2020.09.07_TS_taxana.pdf)
- [4] Chatbot GPT (2023). online: „*Aké sú bariéry v správnom používaní Chat GPT?*“ Online, dostupné na: <https://thechatgpt.ai/sk/chat>
- [5] Sociálna poisťovňa (2023). Online poradňa. Online, dostupné na: <https://www.socpoist.sk/>

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá aktuálnou problematikou využívania umelej inteligencie v spoločnosti, najmä nástroja Chat GPT, predovšetkým v rámci vzdelávania v oblasti účtovníctva. Zdôrazňuje dôležitosť základných vedomostí a schopnosti kritického myslenia u študentov pri interakcii s nástrojmi umelej inteligencie a ich rozvoja vo vzdelávacom procese. Cieľom príspevku je upozorniť na nebezpečie nepresných informácií a nesprávneho pochopenia súvislostí, ktoré môžu vzniknúť, ak študenti nedokážu efektívne filtrovať a korigovať chyby v poskytovaných odpovediach umelej inteligencie. Na aktívnu podporu kultivácie kritického myslenia študentov je vhodné, aby učitelia hrali aktívnu úlohu v riadení komunikácie so študentmi a posudzovaní správnosti a overovaní informácií.

Kľúčové slová:

Chat GPT, účtovnícke témy, umelá inteligencia, vzdelávací proces

Relevance/Irrelevance of Communication with Chat GPT in Accounting Topics

Abstract

This contribution addresses the current issue of utilizing artificial intelligence in society, particularly focusing on the Chat GPT tool, primarily in the field of accounting education. It underscores the significance of fundamental knowledge and critical thinking skills for students when engaging with artificial intelligence tools and their development in the educational process. The aim of this contribution is to draw attention to the potential risks of inaccurate information and misconceptions that may emerge if students are unable to effectively filter and correct errors in the responses provided by artificial intelligence. To actively promote the cultivation of critical thinking skills in students, it is advisable for teachers to play an active role in managing communication students with artificial intelligence and assessing the accuracy and verification of information.

Key words:

Chat GPT, Accounting Topics, Artificial Intelligence, Educational Process

JEL klasifikace: A20, D80, M40